

Vägledning för advokater och advokatbyråer beträffande lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism

Penningtvättslagstiftningen i ett advokatperspektiv

Innehållsförteckning

1. Allmänt	3
1.1 Inledning.....	3
1.2 Bakgrund	4
2. Vad är penningtvätt och finansiering av terrorism?	5
2.1 Penningtvätt.....	5
2.2 Finansiering av terrorism	6
3. Vilka är de stora skillnaderna för advokater i och med den nya penningtvättslagstiftningen?	6
4. När omfattas advokater och biträdande jurister av den nya lagstiftningen?	7
5. Klientkännedom	9
5.1 Allmänt	9
5.2 Undantag från grundläggande åtgärder för klientkännedom.....	10
5.3 Grundläggande åtgärder för klientkännedom.....	11
5.4 Skärpta åtgärder för att uppnå klientkännedom	12
5.5 Hur bör identifiering av klienten gå till?.....	14
5.5.1 Fysiska personer	14
5.5.2 Juridiska personer.....	15
5.6 Tidpunkten för klientkännedom	15
5.7 Fortlöpande uppföljning av affärsförbindelser.....	16
5.8 Om klientkännedom inte uppnås.....	16
5.9 Bevarande av handlingar eller uppgifter	16
5.10 Särskilt om klientmedelskonton	17
6. Gransknings- och uppgiftsskyldighet	17
6.1 Granskningskyldighet	17
6.2 Uppgiftsskyldigheten	18
6.2.1 Undantag från uppgiftsskyldigheten	20
7. Skyldighet att frånträda uppdrag	22
8. Meddelandeförbudet	22
9. Straff	23
10. Ansvar för åsidosättande av tystnadsplikt	23
11. Advokaters och advokatbyråers efterlevnad av penningtvättslagstiftningen	23
12. Tillsyn	25
12.1 Advokatsamfundets tillsyn	25
12.2 Statlig tillsyn	26
13. Övrigt	26
Lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism	27
Exempel på information till klient angående skyldigheter enligt penningtvättslagstiftningen	38

1. Allmänt

1.1 Inledning

Riksdagen har den 12 februari 2009 beslutat lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Den nya lagen gäller från och med den 15 mars 2009.

Advokater omfattas vid straffansvar av lagstiftningens bestämmelser när de deltar i vissa finansiella transaktioner samt företags- och fastighetstransaktioner för en klients räkning.

Den nya lagstiftningen innebär förändringar i en rad avseenden, bland annat i fråga om klientkännedom, uppgiftsskyldighet, efterlevnad och tillsyn.

Lagstiftningen om penningtvätt är viktig och svår för advokater och biträdande jurister att tillämpa (när det i det följande refereras till advokater omfattas i samtliga fall även biträdande jurister). Lagstiftningen uppställer skyldigheter som i flera avseenden innebär avsteg från de kärnvärden som gäller för advokatkåren, inte bara i Sverige utan i hela Europa. Detta har i Sverige lett till att undantag från lagens krav har gjorts i vissa avseenden för advokater. Det innebär dock också att tillämpningsproblem uppstår i en rad hänseenden.

Enligt penningtvättslagstiftningen har en advokat sammanfattningsvis i huvudsak fyra skyldigheter:

- Att identifiera och kontrollera sina klienter – klientkännedom,
- Att granska transaktioner som skäligen kan antas utgöra eller syfta till penningtvätt,
- Att rapportera misstänkta fall av penningtvätt till Finanspolisen, och
- Att även utan egen föregående rapportering i vissa fall lämna information till Finanspolisen.

Förutom dessa skyldigheter gäller ett förbud att på något vis röja för klienten eller för någon annan att en granskning skett, att en rapport ingetts eller att en polisundersökning pågår (s.k. meddelandeförbud).

Denna vägledning är tänkt att fungera dels som en introduktion till den nya lagstiftningen, dels som en hjälp i vissa frågor av praktisk och handläggningssmässig natur (se t.ex. [bilaga 2](#)). Vägledningen anlägger även vissa synpunkter på en del tolkningssvårigheter som lagstiftningen ger upphov till. Vägledningen ersätter tidigare framtagen vägledning (2005-06-15).

Vägledningen kommer kontinuerligt att uppdateras i erforderliga hänseenden.

Lämna gärna synpunkter på vägledningen till Advokatsamfundets kansli, 08-459 03 00 eller info@advokatsamfundet.se.

1.2 Bakgrund

Lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism trädde i kraft den 15 mars 2009¹ (lagen benämns i det följande PTL). Lagen bygger på och genomför det s.k. tredje penningtvättsdirektivet.² Lagen i konsoliderad version finns intagen som bilaga 1. Den nya lagen ersätter lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt, som var baserad på det första penningtvättsdirektivet,³ vilket genomfördes i Sverige i samband med EES-inträdet 1 januari 1994,⁴ och sedermera på det andra penningtvättsdirektivet,⁵ vilket genomfördes genom ändringar som trädde i kraft den 1 januari 2005.⁶ Lagen var ursprungligen tillämplig på vissa finansiella institut (banker etc.) och ålade dem vissa skyldigheter. De ändringar som trädde i kraft den 1 januari 2005 innebar bl.a. att advokater och biträdande jurister på advokatbyråer i vissa fall omfattades av lagens bestämmelser.

I denna vägledning behandlas frågor som har särskild betydelse för advokatverksamhet. Information kan hämtas även från de av Finansinspektionen meddelade föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall. Föreskrifterna gäller inte för advokater och advokatbyråer, men kan i vissa delar dock tjäna till ledning också för advokatbyråer, t.ex. vad gäller frågor om identifiering och interna rutiner, se [FFFS 2009:1](#).⁷ Dessa föreskrifter trädde i kraft den 15 maj 2009 och ersätter 2005 års föreskrifter.

Arbetsgruppen för finansiella åtgärder mot penningtvätt, FATF (Financial Action Task Force Against Money Laundering), bildades 1989 av G-7-länderna. FATF har i dag mandat att fortsätta sin verksamhet till år 2012. Sverige är ett av medlemsländerna. Organisationen publicerar på sin hemsida information om penningtvätt och om sin verksamhet, <http://www.fatf-gafi.org>. Där finns t.ex. de 40 rekommendationer som ligger till grund för mycket av regleringen om åtgärder mot penningtvätt, liksom uppdateringar av listor på s.k. icke-samarbetsvilliga länder och territorier ("Non-Cooperative Countries and Territories", NCCT).

När det gäller jämförelser med andra länders lagstiftning bör man ha i minnet att direktiven är minimidirektiv. Medlemsstaterna kan välja om de vill införa skärpta krav i förhållande till direktiven. De kan även i vissa delar välja om de ska vidta vissa särskilda åtgärder, s.k. nationella val. Sådana val finns bl.a. för att kunna anpassa regleringen till särskilda nationella förhållanden. Sådana valmöjligheter har utnyttjats exempelvis avseende genomförandet för advokaters del. Direkta jämförelser med vägledningar från andra advokatorganisationer kan därför vara svåra att göra och de bör läsas med detta i åtanke.⁸ Den svenska lagstiftaren har

¹ [Prop. 2008/09:70](#), bet. 2008/09:JuU13, SFS 2009:62.

² [Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG av den 26 oktober 2005 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism](#).

³ Rådets direktiv 91/308/EEG av den 10 juni 1991 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar.

⁴ Prop. 1992/93:207, bet. 1992/93:JuU37.

⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/97/EG av den 4 december 2001 om ändring av rådets direktiv 91/308/EEG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar.

⁶ Prop. 2003/04:156, bet. 2004/05:JuU7, SFS 2004:1182.

⁷ Föreskrifterna och annan information rörande penningtvättsregleringen finns också tillgängliga på Finansinspektionens hemsida, <http://www.fi.se>.

⁸ För information om penningtvättsregleringen i ett internationellt advokatperspektiv, se www.anti-moneylaundering.org.

angett att strängare regler än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med regleringen inte ska införas, för att på så sätt undvika att i onödan förstöra möjligheterna att driva en effektiv näringsverksamhet inom de områden som omfattas av lagstiftningen.

2. Vad är penningtvätt och finansiering av terrorism?

2.1 Penningtvätt

Definitionen av penningtvätt finns i 1 kap. 5 § 6 PTL. Definitionen motsvarar den definition som fanns i 1 § i 1993 års PTL.

Allmänt kan sägas att med penningtvätt avses åtgärder som vidtas i syfte att dölja eller omsätta vinningen från brott, dvs. det handlar om åtgärder för att ”tvätta svarta pengar vita”. Det är alltså en förutsättning att pengar eller andra tillgångar som tvättas är vinster från brott (t.ex. narkotikabrott, rån, stöld, bedrägeri, trolöshetsbrott, skattebrott, korruption etc.).

Särskilt bör noteras att penningtvätt inte bara kan avse åtgärder med pengar, utan också åtgärder med annan egendom som förvärvats genom brott. Åtgärderna behöver heller inte ha betydelse för att den egenskapen att egendomen förvärvats genom brott döljs, utan också t.ex. att den brottslige får möjlighet att undandra sig rättsliga påföljder eller att återskaffandet av egendomen försvåras.

Penningtvättregleringen omfattar också åtgärder med annan egendom än sådan som förvärvats genom brott, om åtgärderna är ägnade att dölja att någon har berikat sig genom brottslig gärning. Syftet med denna bestämmelse är att lagen om åtgärder mot penningtvätt också ska omfatta egendom som undandragits det allmänna (t.ex. genom underlåtenhet att betala skatter eller avgifter) genom brottslig gärning.

Enligt svensk lagstiftning kan i princip alla brott som kan generera ekonomiska tillgångar utgöra s.k. förbrott och vara källa till penningtvätt. Det finns inte heller i den nya lagstiftningen något krav på grovhet av det brott som kan ligga till grund för penningtvätt; i princip räcker det med snatteri. Det behöver heller inte vara fråga om ett brott begånget i Sverige eller en gärning som ens är straffbar i Sverige.

Penningtvätt brukar schematiskt beskrivas som en process som består av tre stadier:

1. Placeringsstadiet – placering av pengar på t.ex. bankkonto eller i andra finansiella produkter.
2. Dispositionsstadiet – transaktioner i syfte att bryta eller försvåra kopplingen till pengarnas brottsliga ursprung.
3. Integreringsstadiet – pengarna (eller vad som trätt i dess ställe) integreras i den legala ekonomin.

2.2 Finansiering av terrorism

Definitionen av finansiering av terrorism finns i 1 kap. 5 § 4 PTL. Definitionen hänvisar till den uppräknade av brott som finns i 2 § lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet m.m.

Terroristfinansiering brukar ibland benämnas ”omvänd penningtvätt” genom att vinster från brott och/eller legal verksamhet används för att finansiera ett framtida terroristbrott. Finansiering av terrorism är att ekonomiskt stödja terrorism. Med detta menas inte enbart att lämna direkta bidrag till terrorism, utan även att samla in, tillhandahålla eller ta emot pengar eller andra tillgångar som man vet ska finansiera terrorism. Den internationella arbetsgruppen för finansiella åtgärder mot penningtvätt (FATF) utökade i oktober 2001 sin verksamhet till att även omfatta bekämpning av finansiering av terrorism.

3. Vilka är de stora skillnaderna för advokater i och med den nya penningtvättslagstiftningen?

Reglerna kring penningtvätt som tidigare gällt för advokater kommer i stora delar vara oförändrade även efter ikraftträdandet av den nya PTL. I flera avseenden kommer dock regleringen för advokater att förändras i och med att det tredje penningtvättsdirektivet genomförs i den nya PTL. I korthet kan förändringarna sägas vara följande:

- Lagen omfattar utöver penningtvätt även finansiering av terrorism.
- Skärpta och flexiblare krav på klientkännedom och kontroll utifrån ett riskbaserat synsätt (”risk-based approach”), bl.a. i fråga om verklig huvudman (”beneficial ownerships”), s.k. politically exposed persons (PEP) och utökade krav på dokumentation.
- Krav på löpande övervakning av klientförbindelser efter att riskbedömning gjorts (uppföljning m.m. utifrån den riskprofil klienten har).
- Ett absolut meddelandeförbud införs. Den tidigare undantagsregel, enligt vilken förbudet för advokat att informera sin klient om att rapportering skett endast gällde under 24 timmar, har nu tagits bort och ersatts av ett absolut meddelandeförbud också för advokater. Fortfarande gäller dock i enlighet med Vägledande regler om god advokatsed en skyldighet att genast frånträda uppdraget när rapportering skett.
- Utvidgad uppgiftsskyldighet för advokater. Advokater ska på begäran av Finanspolisen, utan föregående rapportering och utan dröjsmål, lämna alla uppgifter som behövs för en utredning om penningtvätt eller finansiering av terrorism. Genom att uppgifter numera kan avkrävas en advokat utan att denne själv funnit anledning att rapportera en misstänkt transaktion, har uppgiftsskyldigheten därmed kommit att utökas på ett avsevärt sätt utan att frågan varit föremål för beredning utanför Regeringskansliet.⁹ Enligt Advokatsamfundet påverkar den utvidgade

⁹ Advokatsamfundet har i flera olika sammanhang påtalat allvaret i en sådan förändring i fråga om advokater och har även begärt att lagen ska ändras i detta hänseende. Se [Advokatsamfundets skrivelse till Justitieutskottet](#)

uppgiftsskyldigheten dock inte regleringen om när en advokat inte behöver lämna uppgifter med stöd av reglerna om frågeförbud m.m. enligt 36 kap. 5 § rättegångsbalken. Den utvidgade uppgiftsskyldigheten behandlas utförligt under avsnitt 6.2.

- Skärpta krav på efterlevnad av penningtvättslagstiftningen – större ansvar läggs på advokaterna och de enskilda advokatbyråerna att ha väl fungerande och effektiva rutiner för klientkännedom, granskning och rapportering. Det ställs även krav på fortlöpande utbildning av personalen på advokatbyrån.
- Skärpta krav på Advokatsamfundet att utöva operativ tillsyn för att säkerställa att advokater följer penningtvättslagstiftningen. Advokatsamfundet har att kontrollera och säkerställa att advokatbyråer har vidtagit tillräckliga åtgärder för att uppnå regelefterlevnad, dvs. har väl fungerande och effektiva rutiner för att fullgöra vad som krävs enligt lagstiftningen.¹⁰ Lagens bestämmelser om tillsyn (6 kap.) omfattar dock inte advokatbyråer och advokater (se nedan under avsnitt 12).

4. När omfattas advokater och biträdande jurister av den nya lagstiftningen?

Advokater omfattas av lagstiftningen till den del verksamheten avser tjänster som anges i 1 kap. 3 § första stycket PTL. Bestämmelsen innehåller en uttömmande uppräkningslista av de situationer då en advokat omfattas av lagstiftningen. PTL gäller därmed för advokater endast när de

1. Handlar i en klients namn för dennes räkning vid finansiella transaktioner eller transaktioner med fastigheter, eller
2. Hjälper till vid planering eller genomförande av transaktioner för en klients räkning vid
 - köp och försäljning av fastigheter eller företag,
 - förvaltning av klientens pengar, värdepapper eller andra tillgångar,
 - öppnande eller förvaltning av bank-, spar- eller värdepapperskonton,
 - anskaffande av kapital för bildande, drift eller ledning av företag,
 - bildande, drift eller ledning av bolag, föreningar, stiftelser eller truster.

Bestämmelsen motsvarar huvudsakligen 2 a § i 1993 års PTL och grundas på och genomför motsvarande direktivbestämmelse (artikel 2.3 b). Liksom i 1993 års PTL är förarbetena sparsmakade beträffande den gränsdragningsproblematik som bestämmelsen ger upphov till.

Utgångspunkten, som slogs fast i samband med den förra lagändringen (prop. 2003/04:156 s. 49), om att lagen om åtgärder mot penningtvätt endast omfattar mot kunder inriktad verksamhet kvarstår dock oförändrad. Detta innebär också fortsättningsvis att advokater

[respektive Finansdepartementet den 19 december 2008 samt skrivelse den 18 februari 2009 till de riksdagsledamöter som deltog i riksdagens kammarbehandling av lagförslaget.](#)

¹⁰ Hur Advokatsamfundets tillsyn utövas i fråga om advokaters efterlevnad av penningtvättslagstiftningen framgår av Cirkulär nr 26/2009 och den därtill fogade promemorian Proaktiv tillsyn över advokater och advokatbyråer – en fråga om kvalitet och förtroende, liksom oberoende och självreglering.

endast omfattas av bestämmelserna i fråga om *uppdragsförhållandet gentemot klient* och endast vid vissa särskilt angivna transaktioner där risken för penningtvätt bedömts vara som störst.

Med hänvisning till utgångspunkten att lagen för advokaters del endast gäller vid uppdragsförhållanden mot klient, omfattas inte *konkursförvaltare* av lagens bestämmelser eftersom de utses/får förordnande av rätten. Med samma utgångspunkt bör även uppdrag som *likvidator* falla utanför lagens tillämpningsområde. Även i andra fall där det inte kan sägas finnas något egentligt uppdragsförhållande gentemot en klient, torde lagen normalt inte vara tillämplig (t.ex. av rätten förordnad *bodelningsförrättare* och *boutredningsman*).

Skatterådgivare omfattas generellt av lagen enligt 1 kap. 2 § 12 PTL. Frågan om en advokat som ägnar sig åt skatterådgivning generellt omfattas av lagen enligt den bestämmelsen eller enbart i de situationer som omfattas av 1 kap. 2 § 13 PTL, besvaras inte entydigt i förarbetena. Detsamma gäller övrig i bestämmelsen angiven verksamhet som en advokat kan ägna sig åt inom ramen för sin advokatverksamhet. Övervägande skäl talar dock för att advokater, bl.a. med hänvisning till principen om *lex specialis*, omfattas av lagens bestämmelser endast i de fall som avses i punkten 13.¹¹

Beträffande tolkningen av vissa begrepp i 1 kap. 3 § PTL kan följande anmärkas.

- Begreppet ”företag” i punkterna 2 a) och 2 d) avser såväl bolag som enskild firma.
- Med ”fastigheter” avses just detta. Advokaters medverkan vid köp och försäljning av t.ex. bostadsrätter och andelslägenheter omfattas inte av lagstiftningen.
- Punkten 2 b) avser förvaltning av alla slags tillgångar för en klients räkning.
- Uttrycken ”bank-, spar- eller värdepapperskonton” i punkten 2 c) omfattar bl.a. fall då en advokat medverkar till att öppna ett klientmedelskonto (se även 2 kap. 5 § 7). Ett värdepapperskonto omfattar fondpapper som är förvarade eller registrerade av en central värdepappersförvarare (t.ex. VPC) på ett konto eller i en depå hos ett värdepappersinstitut.
- Direktivets lydelse ”truster, bolag eller liknande strukturer” har för svenskt vidkommande i 2 e) ansetts motsvaras av ”bolag, föreningar, stiftelser eller truster”. På Lagrådets anmodan anges truster i den svenska lagstiftningen, även om sådana inte förekommer i Sverige. Skälet är att vissa tjänster kan tillhandahållas gränsöverskridande av en verksamhetsutövare i Sverige och gränsöverskridande verksamhet som sker från svenska juridiska personers eller utländska juridiska personers etableringar i Sverige omfattas av svenska penningtvättsregler. Bestämmelsen i denna punkt torde därför inte heller utesluta liknande utländska rättsfigurer.

När det gäller punkten 2 e) och särskilt lokutionen ”... ledning av bolag ...”, bör i fråga om dess tillämplighet på advokaters styrelseuppdrag i bolag särskilt noteras att det i författningskommentaren till bestämmelsen i 1 kap. 3 § PTL anges följande. ”Det är viktigt att betona att den verksamhet som omfattas är fysiska och juridiska personer som yrkesmässigt – till en utomstående – erbjuder dessa tjänster. Bestämmelsen omfattar således inte

¹¹ Jfr vad som i detta avseende anges beträffande den tidigare lagstiftningen av Axel Calissendorff i JT 2004–05 nr 3 s. 562 f.

verksamhetsutövare som personligen har getts i uppdrag att verka som styrelseledamot eller bolagsman i handelsbolag eller kommanditbolag” (se prop. 2008/09:70 sid. 182).

En annan fråga som kan uppkomma är om *klients betalning av arvode* för ett uppdrag som i och för sig omfattas av lagstiftningen, kan anses omfattas av penningtvättslagstiftningen och dess krav på uppgiftsskyldighet. Advokatsamfundets uppfattning är här att betalning av arvode i sig inte kan anses utgöra en sådan form av transaktion som omfattas av penningtvättslagstiftningen. Försiktighet bör dock utifrån allmänna utgångspunkter och straffsanktionerade gärningar i brottsbalken m.m. självfallet iakttas i sådana fall medel kan misstänkas härröra från brottslig gärning. Svårigheter kan också uppstå och stor försiktighet påkallas när en advokat mottagit pengar i god tro på klientmedelskonto och därefter får anledning att misstänka att det är fråga om penningtvätt.¹²

Det är alltså bara vissa typer av advokatuppdrag som omfattas av penningtvättslagstiftningen; finansiella transaktioner liksom företags- och fastighetstransaktioner. Övriga advokatuppdrag omfattas alltså *inte* av PTL. Utanför tillämpningsområdet faller därmed i allmänhet de flesta typer av humanjuridiska uppdrag, såsom biträde i familjerättsliga angelägenheter, uppdrag som försvarare, offentligt biträde i utlänningsärenden etc., *om* uppdraget inte också innefattar angivna transaktionsuppdrag.

Till denna begränsning av tillämpningsområdet för advokater, finns även vissa yttryckliga undantag när advokater inte omfattas av skyldigheten att rapportera misstänkta transaktioner, dvs. när advokater inte omfattas av den enligt lagstiftningen gällande uppgiftsskyldigheten (se nedan i avsnitt 6.2.1 om processundantaget och utredningsundantaget).

5. Klientkännedom

5.1 Allmänt

Reglerna kring kundkännedom/klientkännedom är som tidigare nämnts mer flexibla enligt den nya lagstiftningen jämfört med lagstiftningen som gällde fr.o.m. 1 januari 2005 fram till den 15 mars 2009. Klientkännedom ska uppnås genom en riskbaserad bedömning, s.k. ”risk based approach”, vilket innebär att advokater ska lägga ner mest resurser där de bäst behövs, dvs. i de situationer där risken för penningtvätt är störst. Klienter ska därför i vissa situationer kontrolleras noggrannare än tidigare, medan mindre noggrann kontroll behövs i andra fall.

Bestämmelserna beträffande kundkännedom är uppbyggda så att det anges när det krävs grundläggande åtgärder (2 kap. 3 § PTL) respektive skärpta åtgärder (2 kap. 6 § PTL). Dessutom anges i vilka fall undantag kan göras från grundläggande åtgärder för klientkännedom (2 kap. 5 § PTL). I det sistnämnda fallet är det i praktiken fråga om ett förenklat förfarande för klientkontroll i situationer som karaktäriseras av låg risk för penningtvätt. De åtgärder som normalt ska vidtas för att uppnå grundläggande klientkännedom behöver inte utföras i dessa fall.

¹² Ledning för hur en advokat bör förfara i en sådan situation då klientförbindelsen måste avslutas och pengarna inte kan stå kvar på klientmedelskontot, se Suzanne Wennberg, Advokaters ansvar för penningtvätt, JT 2003–04 s. 852 ff. Jfr även vägledande uttalande den 12 oktober 2000 om återredovisning av klientmedel.

I huvudsak utgår riskbedömningen från faktorer som vem klienten är och vilken verksamhet denne bedriver, vilken typ av uppdrag som klienten behöver biträde med samt klientens hemvist och i vilket land en transaktion genomförs (vissa länder anses som ”högriskländer”). FATF har tagit fram en särskild vägledning för advokater i fråga om klientkännedom. För en utförlig redogörelse för den internationella synen på penningtvätt och det riskbaserade förhållningssätt som ska tillämpas av bl.a. advokater, se FATF:s *RBA Guidance for Legal Professionals* 23 October 2008, som finns tillgänglig på www.fatf-gafi.org.

Utgångspunkten i 2 kap. 2 § 1 PTL är att grundläggande åtgärder för att uppnå klientkännedom ska vidtas vid etableringen av en affärsförbindelse. För en advokatbyrå motsvaras detta av när en ny klient lämnar ett uppdrag till en advokat. En redan befintlig klient som lämnar ett nytt uppdrag behöver inte identitetskontrolleras varje gång han eller hon lämnar ett uppdrag (om det inte finns anledning att tro att informationen inte är fullständig eller aktuell), utan i sådana fall räcker det normalt med att advokaten fortlöpande följer upp sin klient och informerar sig om själva uppdraget (se nedan avsnitt 5.7).

Enligt övergångsbestämmelserna i lagen ska åtgärder för att uppnå klientkännedom för affärsförbindelser som etablerats före den 15 mars 2009 vidtas när det kan anses lämpligt utifrån en bedömning av risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Då klienten även enligt den tidigare lagstiftningen ska ha identifierats torde alltså i normala fall, då inga misstankar om penningtvätt eller finansiering av terrorism föreligger, inte några ytterligare åtgärder behöva vidtas med befintliga klienter i pågående uppdrag med anledning av den nya lagens ikraftträdande.

Enligt 2 kap. 2 § 2 PTL ska kundkännedom uppnås också vid enstaka transaktioner som uppgår till ett belopp som motsvarar 15 000 euro eller mer. Frågan för advokatbyråers del är om detta medför en skyldighet att utföra identitetskontroll också beträffande t.ex. motparter. Bestämmelsen är tillkommen med beaktande av att banker och andra finansiella institut har kunder av olika karaktär, dels sådana som inleder mer varaktiga förbindelser (öppnar konton eller depåer etc.), dels andra mer tillfälliga kunder (t.ex. den som vill genomföra en växlingstransaktion). Med utgångspunkt i att lagen omfattar mot kunder riktad verksamhet (se ovan avsnitt 4) och att motparten inte kan betraktas som en kund till advokaten, är det Advokatsamfundets uppfattning att motparter inte omfattas av kravet på identitetskontroll. Det kan i transaktioner finnas inblandning av andra intressenter, t.ex. finansiärer, där frågan är mer tveksam, men utgångspunkten är att kravet på klientkännedom endast omfattar advokatens blivande klient.

5.2 Undantag från grundläggande åtgärder för klientkännedom

När ett uppdrag som omfattas av PTL – enligt vad som framgår av avsnitt 4 ovan – antas för en *ny* klient, är det lämpligt att börja med att fastställa om klienten undantas från kravet på klientkännedom. Till följd av det riskbaserade förhållningssättet, såsom framgår av det följande, gäller dock inte längre att den som är ”känd” inte behöver identitetskontrolleras.

Kravet på att uppnå grundläggande klientkännedom och fortlöpande sådan (se nedan avsnitt 5.3 och 5.7) gäller enligt 2 kap. 5 § PTL bland annat inte för

- svenska myndigheter,
- verksamhetsutövare som anges i 1 kap. 2 § 1–7 PTL (bank, livförsäkringsbolag etc.) som har hemvist i Sverige, inom EES eller i en stat utanför EES som har motsvarande

bestämmelser om åtgärder mot penningtvätt och om det finns tillsyn över att dessa bestämmelser följs,¹³

- bolag som är noterat på en reglerad marknadsplats och som uppfyller informationskraven enligt direktiv 2004/39/EG (i Sverige gäller detta Nasdaq OMX och NGM).

Det bör noteras att advokatbyråer inte tillhör dem som generellt undantas från kravet på identifiering, utan endast i de fall då verklig huvudman bakom t.ex. ett klientmedelskonto ska identifieras, se nedan avsnitt 5.10.

För att fastställa om klienten omfattas av undantagsbestämmelsen kan man behöva inhämta information om klientens status. Det enklaste sättet att göra detta, i vart fall om den legala enheten är utländsk, torde vara att fråga klienten. Om klienten är svensk, kan information om svenska myndigheter inhämtas på www.myndighetsregistret.scb.se (endast statliga myndigheter). Om svenska marknadsnoterade och finansiella bolag finns information hos Finansinspektionen www.fi.se samt hos www.nasdaqomx.com och www.ngm.se.

Skälet till bestämmelserna om undantag från kravet på åtgärder för att erhålla klientkännedom är att det i de angivna fallen har ansetts att risken för penningtvätt och finansiering av terrorism typiskt sett får anses låg. Observera dock att eftersom lagstiftningen är baserad på ett riskbaserat förhållningssätt, krävs enligt 2 kap. 2 § andra stycket PTL vid misstanke om penningtvätt eller terrorismfinansiering, grundläggande eller skärpt klientkännedom även om klienten omfattas av någon undantagsbestämmelse.

5.3 Grundläggande åtgärder för klientkännedom

Om något undantag enligt 5.2 ovan inte är tillämpligt, ska åtgärder för att uppnå grundläggande klientkännedom vidtas när ett uppdrag för en ny klient antas.

Enligt 2 kap. 3 § PTL ska information om klienten och dess uppdrag inhämtas genom att kontrollera *klientens identitet* med hjälp av registerutdrag, pass, körkort eller motsvarande.

Om klienten är en *juridisk person* ska även *ställföreträdarens identitet* och *klientens ägarförhållanden* och *kontrollstruktur* samt *verklig huvudmans identitet* fastställas. Ägarförhållanden ska utredas i hela kedjan ner till den eller de fysiska personer som ytterst äger den juridiska personen. Verklig huvudman är den för vars räkning någon handlar eller den fysiska person som ytterst äger eller kontrollerar minst 25 % plus en aktie eller rösträttsandel i en juridisk person. Verklig huvudman är även den som är framtida förmånstagare och innehavare till 25 % eller mer av tillgångarna som förvaltas av t.ex. en stiftelse.

Se mer om identifiering i avsnitt 5.5 nedan.

¹³ Enligt Finansinspektionens hittills gällande föreskrifter FFFS 2005:5 är de stater som uppfyller detta villkor Australien, Japan, Kanada, Kina/Hong Kong, Nya Zeeland, Schweiz, Singapore, Turkiet och USA. Enligt FFFS 2009:1 uppfylls detta villkor numera även av Argentina, Brasilien, Mexico, Ryssland och Sydafrika, men inte Turkiet.

För att uppnå grundläggande klientkännedom ska även information om *klientens syfte med uppdraget* inhämtas. Skälet för detta är att advokaten ska få en klar bild av vad han eller hon ska bistå med och vad klientens verksamhet går ut på. Ofta torde syftet framgå naturligt redan i samband med att advokaten anlitas, men advokaten kan p.g.a. det riskbaserade förhållningssättet som ska användas behöva inhämta mer grundlig information om uppdraget för att kunna göra en bedömning av riskerna för penningtvätt och finansiering av terrorism.

En viktig nyhet i den nya penningtvättslagstiftningen är att *en advokat kan förlita sig på och dra nytta av tidigare, av utomstående, utförda åtgärder för att erhålla klientkännedom*. I enlighet med 2 kap. 3 § tredje stycket och 4 § PTL får, när grundläggande klientkännedom krävs, en advokat/advokatbyrå förlita sig på sådan kännedom om klienten som inhämtas från t.ex. annan advokatbyrå, bank, livförsäkringsbolag, försäkringsförmedlare, fondverksamhetsutövare samt godkända eller auktoriserade revisorer inom EES, eller motsvarande legala enheter utom EES om de tillämpar motsvarande penningtvättsregler som vi inom EES och det finns ett system för tillsyn över dessa regler. Det är i dessa fall inte nödvändigt att inhämta bevis om den utomståendes klientkännedom, utan det räcker med att tillse att den tidigare kontrollerande verksamhetsutövaren på begäran och utan dröjsmål kan överlämna de uppgifter som inhämtats. Eftersom en advokat/advokatbyrå emellertid aldrig kan frånhända sig ansvaret för att uppnå klientkännedom, bör man dock förvissa sig om att den utomstående verkligen har uppnått tillräcklig grad av klientkännedom och att denne vid behov kan utlämna denna information utan hinder av eventuell kund- eller klientsekretess.

Enligt det riskbaserade förhållningssätt som genomsyrar lagen ska för det fall risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism bedöms vara hög i den aktuella situationen, skärpta åtgärder för att uppnå klientkännedom enligt avsnitt 5.4 vidtas.

5.4 Skärpta åtgärder för att uppnå klientkännedom

Om risken för penningtvätt och finansiering av terrorism bedöms som hög ska enligt 2 kap. 6 § PTL skärpta åtgärder för att uppnå klientkännedom vidtas.

Nedan anges några riskfaktorer som exempel på när hög risk *kan* anses föreligga. Det är viktigt att notera att även andra omständigheter i den aktuella situationen kan vara relevanta och att en helhetsbedömning av riskerna alltid ska göras.¹⁴

Hög risk kan anses föreligga

- När uppgifter om klientens identitet är otillräckliga eller inte bedöms vara tillförlitliga.
- När oklarheter efter grundläggande klientkännedom kvarstår.
- När misstankar om penningtvätt eller terrorismfinansiering föreligger.
- När uppdraget omfattar produkter eller transaktioner som kan underlätta anonymitet (t.ex. användande av kontant betalning).

¹⁴ Information som kan vara relevant för riskbedömning finns också på bl.a. följande hemsidor:

- Internationella sanktioner mot vissa länder: www.regeringen.se
- ”Country risk classification list” innehållande graderade landrisker: www.oecd.org
- Varningslista avseende vissa företag i Sverige: www.fi.se
- Konsoliderad lista på fysiska och juridiska personer som är föremål för EU-sanktioner: www.ec.europa.eu.

- När klienten har hemvist i eller transaktioner utförs i ett land med hög risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism ("högriskland").¹⁵

Av 2 kap. 6 § tredje stycket PTL framgår att risken för penningtvätt och terrorism *presumeras* vara hög i följande fall, om inte omständigheter i det enskilda fallet visar motsatsen.

- När klienten eller dess ställföreträdare inte är fysiskt närvarande utan finns på distans ("distanskund").
- Om klienten är en person i politiskt utsatt ställning, s.k. PEP, som är bosatt utomlands.

En PEP (*politically exposed person*) är en person i politiskt utsatt ställning som har eller tidigare haft (normalt under det senaste året) viktiga offentliga funktioner. Det handlar om offentliga funktioner på de högsta nivåerna i ett enskilda land eller på europeisk eller internationell nivå, som t.ex. stats- och regeringschefer, ministrar, parlamentsledamöter, domare i högsta domstolen, höga officerare, ambassadörer, styrelseledamöter i centralbanker, och de högsta posterna inom statsägda företag etc. Dessutom räknas som PEP sådana personers nära familjemedlemmar såsom make/maka, partner som jämställs med make/maka, förälder eller barn (och dennes make/maka) och kända medarbetare. Med "känd medarbetare" avses person som tillsammans med en PEP äger eller kontrollerar mer än 25 % av juridisk person (eller, vid trust eller stiftelse, är förmånstagare till 25 % eller mer av tillgångarna) eller på något annat sätt haft nära affärsförbindelser med en PEP. Med uttrycket kända medarbetare avses "allmänt" kända och någon efterforskning beträffande dessa behövs alltså inte.

Skärpt klientkännedom innebär allmänt att mer omfattande åtgärder än för grundläggande klientkännedom krävs. Ytterligare handlingar, uppgifter eller information kan behöva inhämtas och kontroller eller verifieringar av handlingarnas äkthet kan behövas, såsom t.ex. namnteckningsprov från klient på distans och bevis om verklig huvudmans identitet.

Om klienten eller den verkliga huvudmannen är en s.k. PEP krävs vid skärpta åtgärder för klientkännedom, utöver den information som i övrigt ska inhämtas för att uppnå klientkännedom, alltid:

- Information om varifrån de tillgångar som hanteras i transaktionen kommer.
- Skärpt fortlöpande uppföljning av klientförbindelsen.
- Godkännande att anta klienten från en person på högre hierarkisk nivå enligt advokatbyråns egna interna rutiner (t.ex. en advokat som är delägare eller flera advokater i samråd).

Finansinspektionens föreskrifter innehåller också andra exempel på källor från vilka uppgifter om identitet kan hämtas.¹⁶

¹⁵ Se mer om högriskländer i FATF:s *RBA Guidance for Legal Professionals 23 October 2008* (www.fatf-gafi.org).

¹⁶ Se 5 kap. i FFFS 2009:1 om kundkännedom.

5.5 Hur bör identifiering av klienten gå till?

5.5.1 Fysiska personer

Om klienten är en fysisk person bör kopia på sådan identitetshandling som normalt används i Sverige inhämtas (körkort, andra certifierade identitetskort eller giltigt pass). För utländska medborgare genomförs identitetskontrollen med motsvarande utländsk handling. Saknas identitetshandlingar av nu angivet slag bör identitetskontrollen genomföras genom en *kombination* av uppgifter inhämtade från olika oberoende källor. Exempel på sådana källor är:

- Utdrag ur folkbokföringsregister eller SPAR
- Referens från tillförlitlig källa
- Intyg från bank
- Räkningar i original utvisande namn och hemadress
- Intyg från ambassad eller konsulat
- Tillförlitlig källa på Internet (t.ex. arbetsgivarens hemsida) helst med foto

5.5.1.1 Person i politiskt utsatt ställning (s.k. PEP)

Om klienten eller den verkliga huvudmannen är en fysisk person som är bosatt utomlands bör han/hon tillfrågas om yrke och om han/hon är närstående (make/maka, partner som jämställs med make/maka, förälder eller barn och dennes make/maka) till en PEP. I fall svaret är jakande bör i normala fall en skärpt klientkontroll vidtas. Utöver de identitetshandlingar som ska inhämtas enligt 5.5.1 kan en kontroll av klienten på Internet vara ett hjälpmedel för att hitta information inför den riskbedömning som ska göras.

5.5.1.2 Verklig huvudman samt ägandeförhållanden och kontrollstrukturer

Vid både grundläggande och skärpt klientkännedom ska den verkliga huvudmannen, dvs. den fysiska person för vars räkning någon handlar eller den fysiska person som ytterst äger eller kontrollerar 25 % plus en aktie eller rösträttsandel i en juridisk person identifieras. Även den som är framtida förmånstagare och innehavare till 25 % eller mer av tillgångarna som förvaltas av t.ex. en stiftelse anses som verklig huvudman och ska identifieras.

Det finns inga fullständiga register över ägande eller förmånstagare i Sverige. I aktiebolag ska det finnas en aktiebok med information om aktieägare som ska hållas tillgänglig för alla enligt aktiebolagslagen. Näringslivsregistret, som förs av Bolagsverket på www.bolagsverket.se och andra kommersiella databaser, bl.a. *Basun Plus*, *Dun and Bradstreet (GRS)* och *Bureau van Dijk (Orbis)*, tillhandahåller information om en del svenska och utländska bolags kontrollstrukturer, men det gäller långt ifrån alla bolag. Många gånger torde det enklaste och snabbaste sättet att erhålla information om ägande och verkliga huvudmän vara att be klienten att tillhandahålla denna information. Det är tillräckligt att erhålla själva informationen, som dock ska dokumenteras och arkiveras. Endast vid skärpt klientkännedom krävs att t.ex. den verkliga huvudmannens identitet verifieras (se ovan om identifiering). Även i sådana fall torde det enklaste vara att be klienten själv att tillhandahålla relevanta passkopior, registerutdrag, utdrag ut aktiebok etc. och andra identitetshandlingar. Bara om det finns skäl

att misstänka att handlingarna inte är äkta, finns anledning att göra identitetskontroller via oberoende källor.

5.5.2 Juridiska personer

En juridisk person identitetskontrolleras genom registreringsbevis eller registerutdrag eller, i den mån sådana handlingar inte utfärdas, genom andra identitetshandlingar. Bolagsverket (www.bolagsverket.se) tillhandahåller genom *Näringslivsregistret* registerutdrag och annan information om svenska aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag, ekonomiska föreningar och vissa ideella föreningar. Information om stiftelser kan erhållas från länsstyrelserna. Kommersiella databaser med liknande information är *Basun Plus* och *Dun and Bradstreet (GRS)*.

Motsvarande information om utländska juridiska personer kan inhämtas genom Bolagsverkets avgiftsbelagda tjänst (*European Business Register, EBR*) vilken innehåller bolagsinformation från många europeiska länder. Annars hänvisas till nationella bolagsregister i respektive land eller *Dun and Bradstreet (GRS)*, *Bureau van Dijk (Orbis)*, m.fl.

<http://www.bvdinfo.com/getattachment/f7e6a41e-403c-4ed7-9e49-f395240beea1/Company%20information%20for%20legal%20firms>

Allmänt gäller att det enklaste och många gånger snabbaste sättet att erhålla information om klientens identitet och ägarförhållanden etc. är att be klienten själv om erforderlig information. Om skyldighet att vidta skärpt klientkännedom föreligger kan information från klient behöva verifieras, men med ett riskbaserat förhållningssätt torde information från klienten ofta vara fullt tillräcklig. Se också ovan avsnitt 5.3 om att förlita sig på information från utomstående.

5.5.2.1 Ställföreträdare för juridisk person

Ställföreträdare för juridiska personer ska identifieras på samma sätt som fysiska personer genom pass eller körkort eller motsvarande identitetshandling. Behörigheten att företräda den juridiska personen kan framgå av t.ex. registreringsbevis alternativt av en skriftlig fullmakt, eller genom att ställningsfullmakt kan antas föreligga p.g.a. vederbörandes befattning. I sådana fall kan kontroll av företagsbefattningen göras exempelvis med visitkort och av e-postadress alternativt via bolagets hemsida och växel.

5.6 Tidpunkten för klientkännedom

Enligt 2 kap. 9 § PTL ska kontroll av klientens och den verkliga huvudmannens identitet som huvudregel slutföras innan klientförbindelsen etableras, dvs. innan uppdraget för klienten antas.

Om det är nödvändigt för att inte avbryta verksamhetens normala gång och om risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism bedöms som låg med hänsyn till klientens identitet och affärsförbindelsens syfte och art, får en fullständig identitetskontroll slutföras i nära anslutning till att klientrelationen etablerats. Inga transaktioner får dock genomföras förrän klientkännedom har uppnåtts. Exempelvis får inga medel tas emot till klientmedelskonto.

Uttrycket ”i nära anslutning” avser en begränsad tidsperiod, men torde kunna variera från några dagar till någon vecka beroende på svårigheterna att finna fullständig information med beaktande av ett riskbaserat förhållningssätt.

5.7 Fortlöpande uppföljning av affärsförbindelser

En advokat som arbetar för en klient i ett uppdrag eller som har fortlöpande kontakt med klienten i olika uppdrag, ska löpande följa upp att de åtgärder som utförs inom ramen för uppdraget eller uppdragen stämmer överens med vad klienten tidigare uppgivit och synes rymmas inom dennes verksamhet och riskprofil. Avvikelse från detta kan utlösa granskningskyldighet och rapportering enligt avsnitt 6 nedan. Särskild uppmärksamhet bör riktas mot ovanliga överföringar till och från klientmedelskonton hos advokatbyrån eller andra avvikelser från klientens normala beteende. Skärpt övervakning krävs för det fall skärpt klientkännedom infaller enligt avsnitt 5.4 ovan.

5.8 Om klientkännedom inte uppnås

Enligt 2 kap. 11 § PTL får någon affärsförbindelse inte etableras om inte klientkännedom uppnås. Om den sammantagna informationen om klienten inte kan anses vara tillräcklig för att säkerställa att någon risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism inte föreligger, ska något uppdrag inte antas och klienten avvisas.

En klient måste dock inte avvisas eller uppdraget avslutas trots att fullständig klientkännedom inte uppnås i de fall då advokaten enbart bedömer klientens rättsliga situation i en konkret situation eller försvarar eller företräder klienten vid rättsliga förfaranden. Enbart den omständigheten att klienten inte kan identifiera sig medför alltså ingen skyldighet för advokaten att avvisa klienten i dessa fall, eftersom en enskild inte bör vara fråntagen möjligheten att få juridiskt biträde enbart till följd av oförmåga att identifiera sig (access to justice-hänsyn). Detta kan även anses gälla också i andra typer av fall. En dylik situation utlöser dock då sannolikt en granskningskyldighet (se avsnitt 6 nedan).

5.9 Bevarande av handlingar eller uppgifter

Enligt 2 kap. 13 § PTL ska handlingar eller uppgifter om åtgärder som vidtagits för att uppnå klientkännedom bevaras i minst fem år efter det att klientrelationen upphört. En sådan *dokumentationsplikt* är normalt inget problem i advokatverksamhet och utgör inte någon saklig skillnad i förhållande till vad som gällde enligt den tidigare lagstiftningen.¹⁷ Arkiveringskyldigheten kan dock medföra att särskilda åtgärder måste vidtas för att dokumentationen ska sparas under rätt tid när i ett senare uppdrag tidigare gjorda åtgärder för att uppnå klientkännedom använts.

I praktiken innebär skyldigheten att handlingar eller uppgifter som utgjort dokumentation vid identitetskontroll av klienter, såsom avtal, kvitton med klientens namnunderskrift, kopior av

¹⁷ Enligt 7.12.2 Vägledande regler om god advokatsed är en advokat skyldig att arkivera de handlingar som ansamlats under utförandet av ett uppdrag under tio år eller den längre tid som uppdragets natur påkallar.

identitetshandlingar och registreringsbevis eller behörighetshandlingar och dylikt ska bevaras. Noteringar om utförd identitetskontroll av legala företrädare eller fullmaktshavare ska också bevaras.

5.10 Särskilt om klientmedelskonton

För verksamhetsutövare som skall uppnå grundläggande klientkännedom och därmed normalt genomföra utredning om vem som är verklig huvudman till exempelvis ett klientmedelskonto, finns ett undantag från detta krav när kontot innehas av advokat. Någon kontroll behöver enligt 2 kap. 5 § 9 PTL inte göras av den verkliga huvudmannen/förmånstagaren till ett klientmedelskonto, om uppgiften kan göras tillgänglig på verksamhetsutövarens begäran (jfr avsnitt 5.3 om rätt att förlita sig på utomståendes kontroll). Klientmedelskonton presumeras utgöra låg risk, eftersom de förvaltas av advokater som dels själva omfattas av penningtvättslagstiftningen, dels står under disciplinär tillsyn. Observera dock att klientsekretessen kan göra att advokaten inte kan lämna ut informationen till annan utan klientens samtycke. Det bör i detta sammanhang också uppmärksammas att advokater inte omfattas av bestämmelsen i 2 kap. 14 § PTL om förbud mot anonyma konton.

6. Gransknings- och uppgiftsskyldighet

6.1 Granskningskyldighet

Enligt 3 kap. 1 § första stycket PTL är den som omfattas av lagen skyldig att granska transaktioner för att kunna upptäcka sådana transaktioner som verksamhetsutövaren misstänker eller har skäligen grund att misstänka utgör led i penningtvätt eller finansiering av terrorism. Bestämmelsen motsvarar i sak 9 § i 1993 års PTL i fråga om granskningskyldighet. Det beviskrav som utlöser granskningskyldigheten är hämtat från det första penningtvättdirektivet och dess innebörd har inte närmare utvecklats i förarbetena.

En advokat som omfattas av lagstiftningen har alltså en skyldighet att granska transaktioner om det finns misstanke eller skäligen grund för misstanke om att transaktionen utgör ett led i penningtvätt eller finansiering av terrorism. Syftet med lagen om åtgärder mot penningtvätt är att förhindra just penningtvätt. Den har inte till ändamål att i största allmänhet föranstalta om en skyldighet att granska klienters tillgångar och transaktioner. Det måste därför rimligen föreligga någon *konkret omständighet* avseende den aktuella transaktionen som utlöser skyldigheten att granska den närmare. Några exempel på sådana konkreta omständigheter som utlöser granskningskyldighet har angetts av FATF och är

- svårigheter att identifiera klienten (dyrbara kontroller, svårkontrollerade källor),
- betalningar som avviker från det normala (stora kontantbelopp, flera mindre, betalningar i stället för en stor),
- onödigt komplexa transaktioner, och
- transaktioner som har anknytning till s.k. ”riskländer”.

För att i efterhand kunna värja sig mot påståenden om att granskning borde ha inletts tidigare, är det klokt att noggrant dokumentera när uppgifter av olika slag kommer till byråns

kännedom. Det kan i detta sammanhang understrykas att dokumentation av vidtagna åtgärder är viktig beträffande samtliga de skyldigheter som åläggs advokater enligt PTL.

6.2 Uppgiftsskyldigheten

I 3 kap. 1 § andra stycket PTL anges att om misstanke efter närmare analys kvarstår, ska uppgifter om alla omständigheter som kan tyda på penningtvätt eller finansiering av terrorism utan dröjsmål lämnas till Finanspolisen, som är en enhet inom Rikspolisstyrelsen. Jämfört med 9 § andra stycket i 1993 års PTL har tidsaspekten förtydligats genom hänvisningen till att information ska lämnas utan dröjsmål. I detta anses också ligga att informationen ska lämnas på eget initiativ.

En granskning av en transaktion kan komma att avslutas med bedömningen att den såvitt kan bedömas är helt i sin ordning och någon ytterligare åtgärd är då inte nödvändig. Om misstanken emellertid efter närmare analys av transaktionen kvarstår och granskningen tyder på att transaktionen skäligen kan antas utgöra penningtvätt eller finansiering av terrorism, ska rapportering ske. Om en advokatbyrås riskrutiner fångar upp en misstänkt transaktion, ska rapportering inte ske utan att en närmare analys gjorts, enligt vilken konstateras att misstanken kvarstår. Enligt Advokatsamfundets uppfattning får det dock, i avsaknad av några klagörande motivuttalanden, anses krävas ett något högre beviskrav för en rapporteringsplikt i förhållande till vad som utlöser en granskningsskyldighet ("omständigheter som kan tyda på penningtvätt"). Rimligen bör det för att rapporteringsskyldighet ska anses föreligga, finnas en *förstärkt* misstanke efter den analys som gjorts av transaktionen.

I de fall granskningen av en transaktion visar att det skäligen kan antas vara fråga om en transaktion som syftar till penningtvätt eller finansiering av terrorism, ska verksamhetsutövaren avstå från att utföra transaktionen. Förbudet att genomföra transaktionen kvarstår till dess rapportering till Finanspolisen skett. Det finns dock fall då en transaktion enligt lagstiftningen måste kunna utföras för att sedan åtföljas av en omedelbar rapportering. Så är fallet om det inte är möjligt att underlåta att utföra en transaktion, exempelvis eftersom misstanken annars skulle röjas, eller om utredningen annars skulle komma att försvåras om transaktionen inte genomfördes. Rapportering ska i sådana fall lämnas omedelbart i efterhand. (3 kap. 1 § tredje stycket PTL).

Sedan uppgifter lämnats föreligger en skyldighet att lämna de ytterligare uppgifter för utredningen om penningtvätt eller finansiering av terrorism som begärs, också om något annat subjekt som omfattas av lagen om åtgärder mot penningtvätt lämnat uppgifter till polisen (3 kap. 1 § femte stycket PTL). Hur långt denna samarbetskyldighet sträcker sig är oklart och konflikten med tystnadspliktsregleringen uppenbar (se nedan vad som anges i fråga om den utvidgade uppgiftsskyldigheten).

Utvidgad uppgiftsskyldighet

En mycket viktig och för advokater oroväckande nyhet är att en verksamhetsutövare, enligt 3 kap. 1 § fjärde stycket PTL, utan dröjsmål är skyldig att lämna alla uppgifter som behövs

för en utredning om penningtvätt eller finansiering av terrorism. Utformningen av den hittills gällande bestämmelsen om uppgiftsskyldighet (9 § 1993 års PTL) har inneburit att det förelegat en skyldighet att, efter att verksamhetsutövaren själv funnit skäl att rapportera en transaktion, på förfrågan av Finanspolisen lämna de ytterligare uppgifter som ansetts behövas för en utredning. Det har alltså tidigare inte varit fråga om en självständig skyldighet att lämna kompletterande uppgifter och uppgiftsskyldigheten har alltid grundat sig på en rapportering av en verksamhetsutövare som omfattas av penningtvättslagstiftningen. Enligt den nya PTL införs en s.k. frågerätt för Finanspolisen och uppgiftsskyldighet gäller även utan föregående rapportering. Finanspolisen kan också ställa frågor som är föranledda av misstankar som kommer från annat håll än från advokaten. Det ska dock anses vara befogat att göra en förfrågan. Innan Finanspolisen får begära uppgifter, måste polisen exempelvis genom tips eller i anslutning till annan brottsutredning ha fått information av konkret art. Det räcker alltså inte med en allmän misstanke mot en viss person eller transaktion. Det är alltså inte tillåtet med ”fishing expeditions” från Finanspolisens sida. Enligt förarbetena förutsätter frågerätten för Finanspolisen att det finns en *konkret misstanke* om penningtvätt eller finansiering av terrorism (se prop. 2008/09:70 sid. 117 f. och 197). Enligt uppgifter från Finanspolisen ska beslut om uppgiftsinhämtande enligt denna bestämmelse också vara direkt sanktionerat av polisledningen.

Genom denna förändring i den nya lagstiftningen har uppgiftsskyldigheten för advokater kommit att utvidgas avsevärt. Med anledning av den utvidgade uppgiftsskyldigheten bör dock anmärkas att den omständigheten att en uppgiftsskyldighet föreligger, inte innebär någon förändring i fråga om vittnesplikten för en advokat. Varken av PTL eller dess förarbeten framgår att regeln om den utvidgade uppgiftsskyldigheten har företräde i förhållande till rättegångsbalkens reglering om frågeförbud och advokats vittnesplikt. Frågeförbudet beträffande sådant som en advokat anförtrots eller erfårit får således enligt Advokatsamfundets uppfattning anses brytas endast på de villkor som anges i 36 kap. 5 § rättegångsbalken.

Den lagkonkurrens mellan rättegångsbalken och penningtvättslagen som finns när det gäller advokats skyldighet att lämna uppgifter till Finanspolisen utan egen föregående rapportering, innebär dock att rättsläget är oklart. Detta medför ofrånkomligt tillämpningsproblem och oklarheter i fråga om vilka uppgifter en advokat kan respektive är skyldig att lämna till Finanspolisen rörande en klient eller ett uppdrag. Uppgiftslämnandet måste bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det bör normalt vara den klient- eller uppdragsansvarige advokaten som avgör vilka uppgifter som eventuellt ska lämnas ut.

Om en advokat – utan att själv ha funnit anledning att rapportera en klient för misstänkt penningtvätt – kontaktas av Finanspolisen med begäran om att utan dröjsmål lämna alla uppgifter som behövs för utredning om penningtvätt och finansiering av terrorism, bör advokaten först och främst överväga om de uppgifter som han eller hon har, kan anses omfattas av de undantag från uppgiftsskyldighet som stadgas för advokater i PTL, det s.k. process- respektive utredningsundantaget i 3 kap. 2 och 3 §§ PTL (se nedan avsnitt 6.2.1). Är detta fallet kan advokaten hänvisa till detta och behöver med stöd av penningtvättslagen inte lämna några uppgifter. Advokaten bör i ett sådant fall varken bekräfta att en viss person är klient eller svara på frågor om uppdraget som sådant.

Kan uppgifterna inte anses omfattas av undantagsreglerna för uppgiftsskyldighet i PTL, är situationen för en advokat mer problematisk. För att undvika att bryta mot frågeförbuds- och tystnadspliktsreglerna eller uppgiftsskyldigheten, bör en advokat vid osäkerhet därför vända

sig till domstol för att få frågan om han eller hon är skyldig att lämna den information som efterfrågas av Finanspolisen. Innan några upplysningar lämnas, bör alltså advokaten kunna begära rättsens prövning av uppgiftsskyldigheten. Om en rättslig prövning sker av advokatens uppgiftsskyldighet, bör advokaten även begära att misstankarna preciseras för att det ska kunna bedömas om frågeförbudet i 36 kap. 5 § fjärde stycket rättegångsbalken är tillämpligt.

Innan frågan om uppgiftsskyldigheten har avgjorts får advokaten – med hänvisning till penningtvättslagens regel om absolut meddelandeförbud (se nedan avsnitt 8) – inte informera klienten om Finanspolisens förfrågan. Enligt Advokatsamfundets etiska regler gäller att advokaten inte bör ha några hemligheter för klienten, men eftersom information till klienten i detta läge är straffsanktionerad i penningtvättslagen, får advokaten anses vara förhindrad att informera klienten om Finanspolisens begäran om upplysningar.

Advokaten har, enbart på grund av Finanspolisens begäran om att lämna upplysningar normalt inte någon skyldighet att frånträda sitt uppdrag. Sådan frånträddandeskyldighet föreligger dock om advokaten i något senare skede finner sig tvingad att fullgöra sin uppgiftsplikt (se 3.4.2 i Vägledande regler om god advokatsed).

6.2.1 Undantag från uppgiftsskyldigheten

I två avseenden medger det tredje penningtvättsdirektivet, i likhet med det andra, att advokater undantas från uppgiftsskyldigheten.¹⁸ Bägge dessa undantag har utnyttjats vid det svenska genomförandet av direktiven. Därutöver finns ytterligare en situation där någon uppgiftsskyldighet inte kan anses föreligga.

I korthet kan sägas att en advokat *aldrig* är skyldig att lämna uppgifter som erhållits i samband med ett rättsligt förfarande (det s.k. processundantaget) eller bedömning av klientens rättsliga situation (det s.k. utredningsundantaget). Även Europakonventionen och dess skydd mot självangivelse får anses utgöra ett undantag från en annars enligt PTL rådande uppgiftsskyldighet.

Processundantaget

I 3 kap. 2 § PTL – en bestämmelse som i sak motsvarar 9 a § i 1993 års PTL – föreskrivs ett undantag från uppgiftsskyldigheten för bland annat advokater i fråga om vad som anförtrotts dem när de försvarar eller företräder en klient i eller i fråga om ett rättsligt förfarande, inklusive rådgivning beträffande inledande eller undvikande av ett rättsligt förfarande. Uppgifter som anförtrotts en advokat är all sådan information som advokaten fått av klienten eller av någon annan med anledning av uppdraget. Undantaget gäller oavsett om advokaten fått informationen före, under eller efter förfarandet.

Vad som avses med ett *rättsligt förfarande* definieras inte närmare i förarbetena. Uppenbarligen omfattas domstolsprocesser och enligt Advokatsamfundets uppfattning också skiljeförfaranden. Vad avser administrativa förfaranden, t.ex. ansökningar till

¹⁸ Även andra oberoende jurister än advokater och biträdande jurister, liksom godkända och auktoriserade revisorer samt skatterådgivare omfattas av undantagen från uppgiftsskyldigheten. Utredningsundantaget omfattade tidigare bara advokater och biträdande jurister på advokatbyrå (9 b § i 1993 års PTL).

Konkurrensverket, och medlingsförfaranden är saken mer oklar. FATF har emellertid gett uttryck för att sådana förfaranden omfattas av det processundantag som de 40 rekommendationerna innehåller.¹⁹ Med hänsyn till att det är FATF:s rekommendationer som ligger till grund för penningtvätsregleringen, torde dessa uttalanden, oaktat att de inte utgör någon traditionell rättskälla, vara vägledande. Särskilt som det i förarbetena till lagen inte finns några uttalanden som säger att sådana förfaranden inte skulle omfattas av begreppet rättsligt förfarande. Vad gäller medlingssituationen kan också sägas att en sådan typiskt sett ofta handlar om att undvika en rättegång, varför den av det skälet får anses omfattas av processundantaget.

Det kan hävdas att så gott som all en advokats verksamhet syftar till att undvika ett rättsligt förfarande och att processundantaget således skulle vara i stort sett generellt tillämpligt. En så vidsträckt tolkning av begreppet låter sig emellertid knappast göras och skulle sannolikt underkännas vid en rättslig prövning.

Utredningsundantaget

I 3 kap. 3 § PTL föreskrivs ett undantag från uppgiftsskyldigheten för bland annat advokater i fråga om information som avser en klient och som har erhållits i samband med att klientens rättsliga situation bedöms.

Utredningsundantaget omfattar information som avser en klient (inte nödvändigtvis från klienten själv) och som advokaten fått när advokaten bedömer klientens rättsliga situation. Bestämmelsens omfattning är oklar och det kan hävdas, mot bakgrund av när lagstiftningen över huvud taget är tillämplig på advokater (se 1 kap. 3 § första stycket PTL), att utrymmet för dess tillämpning är begränsat. I huvudsak torde dock två situationer kunna identifieras där bestämmelsen är tillämplig.

- *Inledande konsultationer som inte leder till ett uppdrag*
En advokat som har sammanträffanden med en klient inför ett tilltänkt uppdrag och erhåller information om klienten och uppdraget, mottar handlingar etc. och som efter en preliminär bedömning av uppdraget bestämmer sig för att avstå från det, bör kunna åberopa sig på undantaget och således inte omfattas av rapporteringsskyldigheten.
- *Uppdrag begränsade till enbart rättsliga bedömningar*
Om advokatens insatser i ett ärende inskränker sig till att enbart göra rättsliga bedömningar av en klients situation och dennes åtgärder (rättsutredningar och andra ”vad gäller-uppdrag”), bör undantaget också vara tillämpligt. Detta förutsätter att kontakter med utomstående är begränsade; att inhämta upplysningar om sakomständigheter från annan än klienten bör dock vara godtagbart.

Det bör understrykas att bedömning av en klients rättsliga situation inte är synonymt med rådgivning. All rådgivning undantas inte från rapporteringsplikten, inte ens all juridisk rådgivning. Finansiell rådgivning eller allmänt hållen juridisk rådgivning som inte är kopplad till en konkret situation omfattas inte av undantaget. Detsamma gäller självfallet om advokaten känner till eller har skäl att tro att klienten begär rådgivning i penningtväts- eller terrorismfinansieringssyfte (prop. 2008/09:70 sid. 119 och 125).

¹⁹ The Forty Recommendations 20 June 2003, Interpretative Notes, s. 5, kommentar till Recommendation 16.

Artikel 6 Europakonventionen

Det är inte förenligt med artikel 6 i Europakonventionen²⁰ att ha bestämmelser som innebär en skyldighet till självangivelse.²¹ Om således en advokat upptäcker att han i samband med ett ärende gjort sig skyldig till t.ex. oaktsam penninghåleriförseelse enligt 9 kap.7 a § brottsbalken och en rapport till Finanspolisen om misstänkt penningtvätt skulle omfatta detta, föreligger ingen rapporteringsskyldighet.²²

7. Skyldighet att frånträda uppdrag

En advokats främsta plikt är att visa trohet och lojalitet mot klienten. En advokat har också tystnadsplikt avseende sådant som anförtrotts inom ramen för advokatuppdraget eller som advokaten i samband därmed fått kännedom om.²³ Det är inte förenligt med dessa yrkesplikter att rapportera en klient till polisen. Om en advokat, för att inte handla i strid med penningtvättslagstiftningen, anser att det åligger honom eller henne att rapportera en klient till polisen, måste advokaten omedelbart frånträda uppdraget. Detta anges också numera i det advokatetiska regelverket.²⁴ Frånträdan måste dock ske med beaktande av meddelandeförbudet i 3 kap. 4 § PTL (se nedan avsnitt 8).

I fråga om behovet av frånträdan i samband med uppgiftsskyldighet till följd av Finanspolisens frågerätt, hänvisas till avsnitt 6.2.

8. Meddelandeförbudet

För advokaters del fanns fram till den nya lagens ikraftträdande i 11 § andra stycket i 1993 års PTL ett undantag för advokater i fråga om det allmänt gällande förbudet att meddela klienten att granskning eller rapportering om penningtvätt skett. Undantaget innebar att en advokat efter 24 timmar från det att granskning inletts, rapportering skett eller polisen inlett undersökning, kunde och enligt god advokatsed var förpliktad att meddela detta för klienten (den s.k. 24-timmarsregeln eller ”tip-off regeln”).

Det tredje penningtvättsdirektivet innehåller dock ingen motsvarande möjlighet till avsteg från meddelandeförbudet och genom PTL införs därmed ett *totalt meddelandeförbud* också för advokater. Enligt 3 kap. 4 § PTL får den som omfattas av lagen²⁵ inte röja för någon att en granskning av en transaktion har genomförts, att uppgifter har lämnats till polisen eller att polisen genomför eller kommer att genomföra en undersökning (något som man t.ex. kan få vetskap om genom att frågor ställs i anledning av rapport från någon annan).

²⁰ Den europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

²¹ Se t.ex. Europadomstolens dom den 17 december 1996 i målet Saunders ./ Storbritannien.

²² Se Calissendorff s. 573. För en värdefull framställning om frågan om advokaters straffrättsliga ansvar hänvisas till Suzanne Wennberg, Advokaters ansvar för penningtvätt, JT 2003–04 s. 841.

²³ Se 1 och 2.2 i Vägledande regler för god advokatsed, 34 § i Stadgar för Sveriges advokatsamfund och 8 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken .

²⁴ Se 3.4.2. fjärde punkten i Vägledande regler om god advokatsed.

²⁵ Enligt bestämmelsens ordalydelse omfattas samtliga advokater, biträdande jurister och övriga anställda på byrån av meddelandeförbudet.

Meddelandeförbudet är som sagts ovan alltid kopplat till en advokatetisk skyldighet att omedelbart avträda uppdraget när rapportering skett. Meddelandeförbudet måste alltid beaktas vid avträddandet och advokaten får därför inte uppge skälet för frånträddandet av uppdraget. En advokat som försöker avråda sin klient från att ge sig in på olaglig verksamhet, anses dock inte bryta mot meddelandeförbudet.²⁶ Likaså anses en advokat inte bryta mot meddelandeförbudet om denne som skäl för frånträddandet anger att han eller hon inte kan främja orätt. Det är helt uppenbart att en klient som är insatt i penningtvättslagstiftningen då kan dra slutsatsen att en anmälan kan ha gjorts, men advokaten kan trots detta alltså inte anses ha åsidosatt meddelandeförbudet i en sådan situation (se prop. 2008/09:70 sid. 125).

9. Straff

Den som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet åsidosätter gransknings- eller uppgiftsskyldigheten eller som bryter mot meddelandeförbudet, döms enligt 7 kap. 1 § PTL till böter.

10. Ansvar för åsidosättande av tystnadsplikt

Ansvar för åsidosättande av tystnadsplikt kan för en advokat aktualiseras huvudsakligen på tre sätt: 1) brott mot tystnadsplikten i straffrättsligt hänseende, 2) i disciplinärt hänseende och 3) när skadeståndsansvar görs gällande.

Enligt 3 kap. 5 § första stycket PTL får den som lämnar uppgifter med stöd av 3 kap. 1 § PTL inte göras ansvarig för att ha åsidosatt tystnadsplikt, om vederbörande *hade anledning att räkna med att uppgiften borde lämnas*. Ett uppgiftslämnande som sker inom ramen för bestämmelsen kan således inte medföra ansvar för brott mot tystnadsplikt (20 kap. 3 § brottsbalken). I fråga om skadeståndsbedömningen kan bestämmelsen komma att påverka bedömningen av om advokaten visat oaktsamhet. Avslutningsvis torde också en rapport som faller inom ramen för bestämmelsen utesluta disciplinärt ansvar.

Även om en anmälan om misstänkt penningtvätt inte är en brottsanmälan, är frågan dock hur en *uppenbart obefogad rapportering* ska bedömas. En rapportering som är uppenbart obefogad, utgör ett brott mot de advokatetiska reglerna och innebär att advokaten riskerar disciplinära sanktioner.

11. Advokaters och advokatbyråers efterlevnad av penningtvättslagstiftningen

Advokatbyråer har enligt den nya lagstiftningen en skyldighet att utbilda sin personal och upprätta rutiner för att penningtvättslagstiftningen efterlevs. Den som omfattas av lagen om åtgärder mot penningtvätt är skyldig att ha riskbaserade rutiner för att förhindra att

²⁶ Detta anges särskilt i artikel 28.6 i det tredje penningtvättsdirektivet.

verksamheten utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism och att fortlöpande utbilda och informera de anställda för det ändamålet (5 kap. 1 § PTL).

Enligt den nya lagstiftningen ska det på advokatbyråer som omfattas av lagstiftningen finnas tillfredsställande rutiner för klientkännedom, rapportering, bevarande av uppgifter och handlingar, internkontroll, riskbedömning, riskhantering, kommunikation m.m.

Omfattningen av kravet på riskbedömning är beroende av den verksamhet som bedrivs (bedömning utifrån byråtyp och verksamhetsområde etc.). Allt efter byråns storlek och verksamhetsinriktning krävs att särskilda rutiner skapas för hantering av ärenden (identifikations- och dokumentationsrutiner) och för när frågan om närmare granskning av en transaktion ska aktualiseras, liksom för rapportering. Frågor om granskning och uppgiftslämnande bör hanteras centralt inom byrån.

Skapa interna regler på advokatbyrån

Finansinspektionen har för de finansiella företagen tagit fram en lista på interna regler för att förhindra att verksamheten utnyttjas för penningtvätt och terrorismfinansiering.²⁷ Denna lista kan även tjäna som ledning för advokatbyråer i tillämpliga delar.²⁸

1. Besluts- och rapporteringsordning

Beskrivning av hur en misstänkt transaktion handläggs internt, specificering av vem som kan göra sådan rapport internt och vem som tar beslut om anmälan till Finanspolisen samt dess dokumentation och återrapporteringsprocess.

2. Den centralt funktionsansvariges uppgifter och ansvar

Beskrivning av vem den centralt funktionsansvariga personen är, dennes ansvarsområden, om biträdande handläggare finns och i så fall vem och dessas inbördes ansvarsfördelning.

3. Rutiner för hur identitetskontroll av klienten ska utföras

Beskrivning av klientsegmentet och instruktion om hur klienter ska identifieras.

4. Rutiner för granskning av transaktioner

Beskrivning av de olika transaktioner som kan genomföras och instruktion hur dessa ska granskas och vilka granskningsåtgärder som bör vidtas.

5. Rutiner för bevarande av handlingar av utförd identitetskontroll

Beskrivning av vilka handlingar som används och instruktion för hur dessa ska bevaras.

6. Rutiner för utbildning av anställda inom penningtvätsfrågor

Beskrivning av hur verksamheten säkerställer internutbildningen av anställda i frågor om penningtvätt och terrorismfinansiering.

7. Riskhantering

Beskrivning av företagets identifiering och analys av risk för att utsättas för penningtvätt och finansiering av terrorism. Byrån bör bedöma riskerna för olika typer av uppdrag. Byrån bör även beskriva indikatorer på penningtvätt eller finansiering av särskilt allvarlig brottslighet.

Utbildning av personal på advokatbyrån

²⁷ För ytterligare vägledning om interna regler m.m., se www.fi.se och 3 kap. om riskbaserade åtgärder i ännu ej ikraftträdde FFFS 2009:1.

²⁸ FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering) har i samarbete med representanter från den privata sektorn publicerat "The Guidance on the Risk-Based Approach to combating Money Laundering and Terrorist Financing". Dokumentet ger vägledning om innebörden av ett riskbaserat synsätt vad gäller tillsyn och företagets bedömning av risker i verksamheten. Ledning kan även hämtas härifrån.

För advokatbyråernas del är det viktigt att understryka att det inte enbart är advokater och biträdande jurister som kontinuerligt ska utbildas i penningtvättslagstiftningen, utan all personal som kommer i kontakt med sådana transaktioner som omfattas av lagstiftningen (sekreterare, ekonomipersonal m.fl.).

Personalen ska efter genomgången utbildning känna till att advokatbyrån måste

- arkivera handlingar vid klientidentifiering,
- granska misstänkta transaktioner, och
- anmäla misstänkta transaktioner till Finanspolisen.

Personalen ska också känna till

- att de inte får avslöja för klienten att granskning eller utredning av misstänkt transaktion pågår,
- att de själva inte får medverka i transaktioner som rör penningtvätt eller terrorismfinansiering,
- lagstiftningen mot penningtvätt,
- byråns anpassade rutiner/instruktioner för att uppfylla kraven enligt lagstiftningen för arkivering, klientidentifiering och klientkännedom, transaktionsgranskning och internrapportering av misstänkta transaktioner,
- vem som i förekommande fall ska lämna uppgifter till polisen, och
- skyldigheten att frånträda uppdrag.

12. Tillsyn

12.1 Advokatsamfundets tillsyn

Samtliga verksamhetsutövare som omfattas av det tredje penningtvättsdirektivet ska stå under tillsyn. Enligt PTL ska Sveriges advokatsamfund även fortsättningsvis ha det operativa tillsynsansvaret över advokater. Tillsynsansvaret för samfundets del innebär ett ansvar för att säkerställa att advokater och advokatbyråerna har rutiner för att vidta de åtgärder som enligt lagstiftningen krävs för att erhålla erforderlig klientkännedom (se ovan avsnitt 5), exempelvis kontrollera identiteten hos presumtiva klienter och att klienter inte utnyttjar advokatverksamheten för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Hur den operativa tillsynen ska utövas anges inte. Det konstateras bara att det får förutsättas att respektive tillsynsorgan kommer att bevaka att de skyldigheter som penningtvättslagen uppställer efterlevs.

Advokatsamfundet har tagit fram riktlinjer för hur denna tillsyn kommer att utövas. Tillsynen kommer att utövas inom ramen för befintligt tillsynssystem och innebär att information om advokaternas och advokatbyråernas efterlevnad av PTL inhämtas skriftligen eller på annat lämpligt sätt. Tillsynsåtgärderna kan initieras såväl på förekommen anledning som på slumpmässiga grunder.²⁹

²⁹ Se närmare [Cirkulär nr 26/2009](#) med information om Advokatsamfundets tillsyn över advokater och advokatbyråer samt promemorian [Proaktiv tillsyn över advokater och advokatbyråer – en fråga om kvalitet och förtroende, liksom oberoende och självreglering](#).

Den utökade rapporteringsskyldighet som genom lagstiftningen nu införs beträffande de befintliga tillsynsmyndigheterna (tidigare omfattades enbart Finansinspektionen av rapporteringsplikten), gäller inte heller för Advokatsamfundet. Av detta följer att samfundet inte har någon skyldighet att till Finanspolisen rapportera om det vid kontroll av en advokatbyrå eller på annat sätt har upptäckts omständigheter som kan antas ha samband med eller utgöra penningtvätt eller finansiering av terrorism (se prop. 2008/09:70 sid. 115).

12.2 Statlig tillsyn

Av 6 kap. 1 § PTL framgår att advokater inte omfattas av lagens bestämmelser om tillsyn. För advokater gäller samma tillsyn i penningtvättshänseende som för all annan verksamhet. Skälen för detta är flera, bland annat att det finns ett i lag reglerat samt väl utvecklat och fungerande disciplinärt system, liksom att Advokatsamfundet är en privaträttslig organisation, om än med vissa myndighetsliknande uppgifter.

Även om den operativa tillsynen alltjämt utövas av Advokatsamfundet, ingår samfundet på frivillig basis i det särskilda organ inom Finansinspektionen som ska inrättas för att samordna tillsynen över de aktörer som omfattas av det nya regelverket. I detta samordningsorgan under Finansinspektionen ingår ledningarna för de berörda tillsynsorganisationerna; Fastighetsmäklarnämnden, Finansinspektionen, Lotteriinspektionen, Revisorsnämnden och, på frivillig grund, Sveriges advokatsamfund (genom generalsekreteraren). Samordningsorganet är tänkt att fungera som ett informationsnav, men även vara en brygga och återkoppla kunskap från respektive tillsynsområde (se prop. 2008/09:70 sid. 165 f.).³⁰

13. Övrigt

Enligt 5 kap. 2 § ska en verksamhetsutövare ha rutiner och vidta de åtgärder i övrigt som behövs för att *skydda anställda* från hot eller fientliga åtgärder till följd av att de granskar eller rapporterar misstankar om penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Verksamhetsutövare får när det gäller penningtvätt och finansiering av terrorism behandla personuppgifter och föra register enligt bestämmelserna i 4 kap. PTL, vilka gäller utöver personuppgiftslagen (1998:204). Beträffande dessa *registreringsfrågor* hänvisas till lagstiftning och förarbeten.³¹

³⁰ Se 13–15 §§ förordningen (2009:92) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism.

³¹ Se 4 kap. 1–9 §§ PTL samt bet. 2008/09:JuU13 sid. 11 f. och prop. 2008/09:70 sid. 199 ff. och där gjorda hänvisningar.

Lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism

SFS nr: 2009:62

Departement/myndighet: Finansdepartementet

Utfärdad: 2009-02-12

/Träder i kraft 2009-03-15/

1 kap. Tillämpningsområde och definitioner

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag syftar till att förhindra att finansiell verksamhet och annan näringsverksamhet utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

2 § Denna lag gäller för fysiska och juridiska personer som driver

1. bank- eller finansieringsrörelse enligt lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse,
2. livförsäkringsrörelse,
3. verksamhet av det slag som beskrivs i 2 kap. 1 § lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden,
4. verksamhet som kräver anmälan till eller ansökan hos Finansinspektionen enligt lagen (1996:1006) om anmälningsplikt avseende viss finansiell verksamhet eller lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet,
5. försäkringsförmedling enligt lagen (2005:405) om försäkringsförmedling, ifråga om sådan verksamhet rörande livförsäkring, bedriven av andra än anknutna försäkringsförmedlare,
6. verksamhet för utgivning av elektroniska pengar enligt lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar,
7. fondverksamhet enligt lagen (2004:46) om investeringsfonder,
8. verksamhet som fastighetsmäklare med fullständig registrering enligt fastighetsmäklarlagen (1995:400),
9. verksamhet för kasinospel enligt kasinolagen (1999:355),
10. verksamhet som godkänd eller auktoriserad revisor eller registrerat revisionsbolag,
11. yrkesmässig verksamhet som avser bokföringstjänster eller revisionstjänster men som inte omfattas av 10,
12. yrkesmässig verksamhet som består i att lämna råd i avsikt att påverka storleken på en skatt eller avgift (skatterådgivare),
13. yrkesmässig verksamhet som advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå, till den del verksamheten avser tjänster som anges i 3 § första stycket,
14. yrkesmässig verksamhet som annan oberoende jurist än som avses i 13, till den del verksamheten avser tjänster som anges i 3 § första stycket,
15. yrkesmässig verksamhet till den del verksamheten avser tjänster som anges i 3 § andra stycket och verksamhetsutövaren inte är en sådan person som avses i 10–14, eller
16. yrkesmässig handel med varor, till den del verksamheten avser försäljning mot kontant betalning som uppgår minst till ett belopp som motsvarar 15 000 euro.

3 § Tjänster som avses i 2 § 13 och 14 omfattar

1. att handla i en klients namn för dennes räkning vid finansiella transaktioner eller transaktioner med fastigheter,
2. att hjälpa till vid planering eller genomförande av transaktioner för en klients räkning vid

- a) köp och försäljning av fastigheter eller företag,
- b) förvaltning av klientens pengar, värdepapper eller andra tillgångar,
- c) öppnande eller förvaltning av bank-, spar- eller värdepapperskonton,
- d) anskaffande av nödvändigt kapital för bildande, drift eller ledning av företag, eller
- e) bildande, drift eller ledning av bolag, föreningar, stiftelser eller truster.

Tjänster som avses i 2 § 15 omfattar

1. bildande av juridiska personer, försäljning av nybildade aktiebolag och förmedling av svenska eller utländska juridiska personer,
2. fullgörande av funktion som styrelseledamot eller bolagsrättsligt ansvarig, som bolagsman i handels- eller kommanditbolag eller i någon liknande ställning i förhållande till andra juridiska personer,
3. tillhandahållande av ett registrerat kontor eller en postadress och därmed sammanhängande tjänster till en juridisk person eller en trust eller en liknande juridisk konstruktion,
4. förvaltning av en trust eller en liknande juridisk konstruktion, och
5. funktion som nominell aktieägare för en verklig huvudmans räkning.

4 § I fråga om verksamheter som avses i 2 § 1–7 gäller lagen även filialer i Sverige till utländska juridiska personer med huvudkontor i utlandet.

Definitioner

5 § I denna lag betyder

1. *affärsförbindelse*: en affärsmässig förbindelse som när kontakten etableras förväntas ha en viss varaktighet,
2. *brevlådebank*: ett utländskt institut som är registrerat inom en jurisdiktion inom vilken det saknar verklig etablering och ledning och där institutet inte heller ingår i en finansiell grupp som omfattas av tillsyn,
3. *EES*: Europeiska ekonomiska samarbetsområdet,
4. *finansiering av terrorism*: insamling, tillhandahållande eller mottagande av tillgångar i syfte att de ska användas eller med vetskap om att de är avsedda att användas för att begå sådan brottslighet som avses i 2 § lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall,
5. *kund*: den som har trätt i avtalsförbindelse med sådan verksamhetsutövare som avses i denna lag,
6. *penningtvätt*: sådana åtgärder
 - a) med brottsligt förvärvat egendom, som kan medföra att egendomens samband med brott döljs, att den brottslige får möjlighet att undandra sig rättsliga påföljder eller att återskaffandet av egendomen försvåras, samt sådana åtgärder som innefattar förfogande över och förvärv, innehav eller brukande av egendomen,
 - b) med annan egendom än som avses i a, om åtgärderna är ägnade att dölja att någon har berikat sig genom brottslig gärning,
7. *person i politiskt utsatt ställning*: personer som har eller tidigare har haft viktiga offentliga funktioner och sådana personers närmaste familjemedlemmar och kända medarbetare,
8. *verklig huvudman*: en fysisk person för vars räkning någon annan person handlar, eller om kunden är en juridisk person, den som utövar ett bestämmande inflytande över kunden, och
9. *verksamhetsutövare*: en fysisk eller juridisk person som utför verksamhet som omfattas av denna lag.

2 kap. Kundkännedom

Krav på riskbaserad kundkännedom

1 § En verksamhetsutövare ska vidta åtgärder för att uppnå kundkännedom. Omfattningen av dessa åtgärder ska anpassas efter risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

I 4 och 5 §§ kasinolagen (1999:355) finns särskilda bestämmelser om identitetskontroll av kasinobesökare.

Situationer som kräver kundkännedom

2 § En verksamhetsutövare ska vidta grundläggande åtgärder för att uppnå kundkännedom enligt 3 §

1. vid etableringen av en affärsförbindelse,
 2. vid enstaka transaktioner som uppgår till ett belopp motsvarande 15 000 euro eller mer,
 3. vid transaktioner som understiger ett belopp motsvarande 15 000 euro men kan antas ha samband med en eller flera andra transaktioner och som tillsammans uppgår till minst detta belopp, och
 4. vid osäkerhet om tillförlitligheten eller tillräckligheten av tidigare mottagna uppgifter om kundens identitet.
- Om det finns misstankar om penningtvätt eller finansiering av terrorism, ska åtgärder som anges i första stycket vidtas, oavsett eventuella undantag, befrielser eller tröskelbelopp.

Grundläggande åtgärder för kundkännedom

3 § Med grundläggande åtgärder för kundkännedom avses

1. kontroll av kundens identitet genom identitetshandling, registerutdrag eller på annat tillförlitligt sätt,
2. kontroll av den verkliga huvudmannens identitet, och
3. inhämtande av information om affärsförbindelsens syfte och art.

Verksamhetsutövare ska vid tillämpning av första stycket 2 utreda kundens ägarförhållanden och kontrollstruktur.

Verksamhetsutövare får förlita sig på åtgärder som har utförts av en utomstående som anges i 4 § för att uppnå kundkännedom enligt första stycket, om verksamhetsutövaren på begäran, och utan dröjsmål, kan få del av de uppgifter om kunden som den utomstående har inhämtat.

4 § Med utomstående i 3 § tredje stycket avses

1. fysiska eller juridiska personer med verksamhet som anges i 1 kap. 2 § 1–3 och 5–7, godkända eller auktoriserade revisorer och advokater med hemvist inom EES, som har tillstånd eller är registrerade i ett särskilt yrkesregister, eller
2. fysiska eller juridiska personer med verksamhet som anges i 1 kap. 2 § 1–3 och 5–7, godkända eller auktoriserade revisorer och advokater med hemvist utanför EES, som har tillstånd eller är registrerade i ett särskilt yrkesregister, om de tillämpar bestämmelser rörande kundkännedom och bevarande av handlingar som motsvarar kraven i Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG av den 26 oktober 2005 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism³ och om det finns tillsyn över att dessa bestämmelser följs.

Undantag från bestämmelser om grundläggande åtgärder för kundkännedom

5 § Bestämmelserna om grundläggande kundkännedom och om fortlöpande uppföljning av affärsförbindelser i 3, 4 och 10 §§ gäller inte för

1. svenska myndigheter,
2. verksamhetsutövare som anges i 1 kap. 2 § 1–7, och som har hemvist
 - a) inom EES,
 - b) i en stat utanför EES om staten har bestämmelser om åtgärder mot penningtvätt som motsvarar dem som föreskrivs i Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG av den 26 oktober 2005 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism och om det finns tillsyn över att dessa bestämmelser följs,
3. företag inom EES vars överlåtbara värdepapper är upptagna till handel på en reglerad marknad i den mening som avses i Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/39/EG av den 21 april 2004 om marknader för finansiella instrument och om ändring av rådets direktiv 85/611/EG och 93/6/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/12/EG samt upphävande av rådets direktiv 93/22/EEG, eller
4. företag utanför EES vars överlåtbara värdepapper är upptagna till motsvarande handel och omfattas av motsvarande informationskyldighet som företag under 3,
5. livförsäkringar, om den årliga premien uppgår till ett belopp motsvarande högst 1 000 euro eller engångspremien uppgår till ett belopp motsvarande högst 2 500 euro,
6. pensionsförsäkringar enligt 58 kap. 4–16 §§ inkomstskattelagen (1999:1229) som inte får återköpas,
7. pensionsavtal och pensionsrätter för anställda eller i den försäkrades förvärvsverksamhet, om inbetalning sker i form av avdrag på lön och överlåtelse av rättigheter inte är tillåten,
8. elektroniska pengar enligt lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar
 - a) om det penningvärde som kan lagras på ett elektroniskt medium som inte kan laddas uppgår till högst 150 euro, eller
 - b) när det gäller elektroniska medier som kan laddas, det penningvärde som omsätts under ett kalenderår inte överstiger 2 500 euro och högst 1 000 euro kan lösas in under samma period, eller
9. när det gäller verkliga huvudmän bakom gemensamma konton som förvaltas av advokater eller andra oberoende jurister som har hemvist
 - a) inom EES, om uppgifter om de verkliga huvudmännens identitet kan göras tillgängliga på verksamhetsutövarens begäran, eller
 - b) i en stat utanför EES, om uppgifter om de verkliga huvudmännens identitet kan göras tillgängliga på verksamhetsutövarens begäran och advokaten eller den oberoende juristen omfattas av skyldigheter som motsvarar dem som föreskrivs i Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG av den 26 oktober 2005 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism och om det finns tillsyn över att dessa skyldigheter uppfylls.

Skärpta åtgärder för att uppnå kundkännedom

6 § Trots bestämmelserna i 5 § ska en verksamhetsutövare alltid vidta skärpta åtgärder för att uppnå kundkännedom, om risken för penningtvätt och finansiering av terrorism är hög. Sådana åtgärder ska vara mer omfattande än åtgärderna i 3 §.

Vid bedömning enligt första stycket ska särskild uppmärksamhet riktas mot de risker för penningtvätt eller finansiering av terrorism som kan uppstå när det gäller produkter eller transaktioner som skulle kunna underlätta anonymitet.

Om omständigheterna i det enskilda fallet inte visar motsatsen, ska hög risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism anses finnas

1. när en affärsförbindelse etableras eller en enstaka transaktion utförs med någon på distans,
2. när en affärsförbindelse etableras eller en enstaka transaktion utförs med en person i politiskt utsatt ställning som är bosatt utomlands, och
3. vid förbindelser mellan ett svenskt kreditinstitut och ett kreditinstitut med hemvist utanför EES.

7 § Med skärpta åtgärder enligt 6 § tredje stycket 2 avses alltid

1. lämpliga åtgärder för att ta reda på varifrån de tillgångar som hanteras inom ramen för affärsförbindelsen eller den enstaka transaktionen kommer,
2. skärpt fortlöpande uppföljning av affärsförbindelsen, och
3. att inhämta godkännande från behörig beslutsfattare.

8 § Med skärpta åtgärder enligt 6 § tredje stycket 3 avses alltid

1. att inhämta tillräckligt med information om motparten för att kunna förstå verksamheten samt bedöma dess anseende och tillsynens kvalitet,
2. att bedöma motpartens kontroller för att förhindra penningtvätt och finansiering av terrorism,
3. att dokumentera respektive instituts ansvar att vidta kontrollåtgärder och de åtgärder som det vidtar,
4. att inhämta godkännande från behörig beslutsfattare, och
5. att förvissa sig om att motparten har kontrollerat identiteten på kunder som har direkt tillgång till konton hos kreditinstitutet och fortlöpande följer upp dessa kunder samt på begäran kan lämna relevanta kunduppgifter.

Tidpunkt för kundkännedom

9 § Kontroll av kunden och den verkliga huvudmannens identitet ska slutföras innan en affärsförbindelse etableras eller en enstaka transaktion utförs. Identitetskontroll av förmånstagare till livförsäkring behöver dock inte göras förrän i samband med första utbetalningen av försäkringsersättning eller när annan rättighet enligt försäkringsavtalet utövas för första gången.

Om det är nödvändigt för att inte avbryta verksamhetens normala gång och risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism är låg, får kontroll med anledning av en ny affärsförbindelse göras senare än enligt första stycket men ska dock alltid slutföras i nära anslutning till att förbindelsen har etablerats.

Fortlöpande uppföljning av affärsförbindelser

10 § En verksamhetsutövare ska fortlöpande följa pågående affärsförbindelser genom att kontrollera och dokumentera att de transaktioner som utförs stämmer överens med den kunskap som verksamhetsutövaren har om kunden, dennes affärs- och riskprofil och, om det behövs, varifrån kundens ekonomiska medel kommer. Handlingar, uppgifter och upplysningar rörande kontrollen ska hållas aktuella.

Konsekvenser av att kundkännedom inte uppnås

11 § En verksamhetsutövare får inte etablera en affärsförbindelse eller utföra en enstaka transaktion om kundkännedom inte uppnås. Om affärsförbindelsen redan har etablerats enligt 9 § ska den avslutas.

Om förhållandena är sådana att penningtvätt eller finansiering av terrorism kan misstänkas, ska verksamhetsutövaren lämna uppgifter enligt 3 kap. 1 §.

Första och andra styckena tillämpas inte i de situationer som anges i 3 kap. 2 och 3 §§.

Filialer och dotterföretag med hemvist utanför EES

12 § Verksamhetsutövare som avses i 1 kap. 2 § 1–7 ska tillämpa bestämmelserna om kundkännedom och bevarande av handlingar enligt 2 kap. även för sina filialer och majoritetsägda dotterföretag med hemvist utanför EES, om inte hemvistlandets lag hindrar detta.

En verksamhetsutövare ska vidta åtgärder för att effektivt hantera risken för penningtvätt och finansiering av terrorism om bestämmelserna som anges i första stycket inte kan tillämpas samt skriftligen underrätta Finansinspektionen om detta.

Bevarande av handlingar eller uppgifter

13 § En verksamhetsutövare ska i minst fem år bevara handlingar och uppgifter om åtgärder som vidtagits för att uppnå kundkännedom. Tiden ska räknas från det att åtgärderna utfördes eller, i de fall då en affärsförbindelse har etablerats, affärsförbindelsen upphörde.

Förbud mot anonyma konton

14 § Verksamhetsutövare som avses i 1 kap. 2 § 1–7 får inte föra anonyma konton eller utfärda anonyma motböcker.

3 kap. Rapporteringskrav

Uppgifts- och granskningskyldighet

1 § En verksamhetsutövare ska granska transaktioner för att kunna upptäcka sådana som den misstänker eller har skäligen grund att misstänka utgör ett led i penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Om misstanke efter närmare analys kvarstår, ska uppgifter om alla omständigheter som kan tyda på penningtvätt eller finansiering av terrorism utan dröjsmål lämnas till Rikspolisstyrelsen.

En verksamhetsutövare ska avstå från att utföra transaktioner som den misstänker eller har skäligen grund att misstänka utgör ett led i penningtvätt eller finansiering av terrorism. Om det inte är möjligt att låta bli att utföra en misstänkt transaktion, eller om den vidare utredningen annars skulle kunna försvåras, får transaktioner utföras och uppgifter lämnas omedelbart i efterhand.

På begäran av Rikspolisstyrelsen ska verksamhetsutövaren eller den som yrkesmässigt driver lotteri- och spelverksamhet utan dröjsmål lämna alla uppgifter som behövs för en utredning om penningtvätt eller finansiering av terrorism.

När uppgifter har lämnats enligt andra stycket, ska även andra fysiska eller juridiska personer som avses i 1 kap. 2–4 §§ lämna de uppgifter för utredningen om penningtvätt eller finansiering av terrorism som myndigheten begär.

Bestämmelser om uppgiftsskyldighet finns även i 14 a § kasinolagen (1999:355).

2 § Advokater, biträdande jurister på advokatbyrå och andra oberoende jurister, godkända och auktoriserade revisorer samt skatterådgivare är inte skyldiga att lämna uppgifter enligt 1 § om vad som anförtratts dem då de försvarar eller företräder en klient i eller i fråga om ett rättsligt förfarande, inklusive rådgivning för att inleda eller undvika ett rättsligt förfarande. Detta gäller oavsett om de har fått informationen före, under eller efter ett sådant förfarande.

3 § Advokater och biträdande jurister på advokatbyrå, andra oberoende jurister, godkända och auktoriserade revisorer samt skatterådgivare är inte skyldiga att lämna uppgifter enligt 1 § när det gäller information som avser en klient och som de har fått i samband med att de bedömer klientens rättsliga situation.

Meddelandeförbud

4 § Den fysiska personen, den juridiska personen, dess styrelseledamöter eller anställda får inte röja för kunden

eller för någon utomstående att en granskning har genomförts eller att uppgifter har lämnats enligt 1 eller 7 § eller att en undersökning utförs eller kan komma att utföras.

Första stycket hindrar inte att en sådan uppgift lämnas till en tillsynsmyndighet i ett disciplinärende eller annat ärende som motiverar att en sådan uppgift lämnas.

5 § En fysisk eller juridisk person som lämnar uppgifter med stöd av 1 § får inte göras ansvarig för att ha åsidosatt tystnadsplikt, om den fysiska eller juridiska personen hade anledning att räkna med att uppgiften borde lämnas. Den som lämnar uppgifter med stöd av 7 § får inte heller göras ansvarig för att ha åsidosatt tystnadsplikt. Detsamma gäller en styrelseledamot eller en anställd som lämnar uppgifter för den fysiska eller juridiska personens räkning.

I fråga om europabolag och europakooperativ som har ett sådant förvaltningssystem som avses i artiklarna 39–42 i rådets förordning (EG) nr 2157/2001 av den 8 oktober 2001 om stadga för europabolag⁷ eller artiklarna 37–41 i rådets förordning (EG) nr 1435/2003 av den 22 juli 2003 om stadga för europeiska kooperativa föreningar (SCE-föreningar)⁸ tillämpas bestämmelsen om styrelseledamot i första stycket på ledamot i tillsynsorganet. Detsamma gäller bestämmelsen om styrelseledamöter i 4 § om meddelandeförbud.

Av 16 § andra stycket och 22 § lagen (2004:575) om europabolag samt 21 § andra stycket och 26 § lagen (2006:595) om europakooperativ framgår att bestämmelserna i andra stycket ska tillämpas också på ledamöter i ett europabolags eller ett europakooperativs lednings- eller förvaltningsorgan.

I 29 kap. 2 § aktiebolagslagen (2005:551), 13 kap. 2 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, 5 kap. 2 § stiftelselagen (1994:1220) och 37 § revisionslagen (1999:1079) finns särskilda bestämmelser om ansvar för revisorer i aktiebolag, ekonomiska föreningar, stiftelser och vissa andra företag.

Tillsynsmyndigheters underrättelseskyldighet

6 § Om en tillsynsmyndighet vid en inspektion av en fysisk eller juridisk person eller på annat sätt har upptäckt en omständighet som kan antas ha samband med eller utgöra penningtvätt eller finansiering av terrorism, ska myndigheten utan dröjsmål underrätta Rikspolisstyrelsen om detta.

System för att besvara förfrågningar

7 § En verksamhetsutövare som avses i 1 kap. 2 § 1–7 ska ha ett system för att snabbt och fullständigt kunna lämna upplysningar om huruvida de under de senaste fem åren har haft en affärsförbindelse med en viss person och, om så skulle vara fallet, om förbindelsens art.

4 kap. Registerfrågor

Tillämpningsområde

1 § Verksamhetsutövare får när det gäller penningtvätt och finansiering av terrorism behandla personuppgifter och föra register enligt bestämmelserna i 2–9 §§, vilka gäller utöver personuppgiftslagen (1998:204).

Personuppgiftsbehandling

2 § Personuppgifter som framgår av en kunds pass eller identitetshandling och som avser identitet, medborgarskap, bostadsort, annan vistelseort samt offentlig funktion får behandlas om det är nödvändigt för att

1. bedöma om kunden omfattas av 2 kap. 6 § tredje stycket 2,
2. bevara handlingar eller uppgifter enligt 2 kap. 13 §, eller
3. uppfylla uppgifts- och granskningsskyldigheten enligt 3 kap. 1 § första och andra styckena.

Ändamål för register

3 § Register får föras av en fysisk eller juridisk person som avses i 1 kap. 2–4 §§

1. för att förhindra medverkan vid transaktioner som utgör penningtvätt eller finansiering av terrorism enligt denna lag, och
2. för att kunna uppfylla uppgifts- och granskningsskyldigheten i 3 kap. 1 § första och andra styckena.

Innehåll

4 § Ett register som avses i 3 § får endast innehålla

1. namn, person-, samordnings- eller organisationsnummer och adress,
2. kontonummer eller motsvarande, samt
3. de övriga uppgifter som framkommit vid granskning enligt 3 kap. 1 § första stycket eller lämnats enligt andra stycket i samma paragraf.

Information till den registrerade

5 § Uppgifter ur ett register som avses i 3 § får inte lämnas ut till den registrerade.

Gallring

6 § En uppgift i ett register som avses i 3 § ska gallras

1. om Rikspolisstyrelsen beslutar att inte inleda eller att lägga ned utredningen om penningtvätt eller finansiering av terrorism,
2. om en förundersökning har avslutats utan att åtal väckts med anledning av de lämnade uppgifterna,
3. om en domstol har meddelat dom eller beslut som vunnit laga kraft med anledning av de lämnade uppgifterna, eller
4. senast tre år efter det att uppgifter lämnats med stöd av 3 kap. 1 §.

Samkörning

7 § En verksamhetsutövers register som avses i 3 § får inte samköras med motsvarande register hos någon annan.

Rättelse och skadestånd

8 § Bestämmelserna i 28 och 48 §§ personuppgiftslagen (1998:204) om rättelse och skadestånd gäller vid behandling av personuppgifter enligt denna lag.

Tystnadsplikt

9 § Den som är verksam hos en verksamhetsutövare får inte obehörigen röja uppgift i ett register som avses i 3 §. Ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken ska inte följa för den som bryter mot förbudet i första stycket.

5 kap. Riskbaserade rutiner, utbildning och skydd av anställda samt förbud mot förbindelser med brevlådebanks

Riskbaserade rutiner och utbildning

1 § Verksamhetsutövare ska ha riskbaserade rutiner för att förhindra att verksamheten utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism och ska svara för att de anställda fortlöpande får den information och den utbildning som behövs. Om en fysisk person som omfattas av 1 kap. 2 §, driver sin verksamhet som anställd hos en juridisk person, ska skyldigheten att upprätthålla rutiner gälla den juridiska personen.

Skydd av anställda

2 § Verksamhetsutövare ska ha rutiner och vidta de åtgärder i övrigt som behövs för att skydda anställda från hot eller fientliga åtgärder till följd av att de granskar eller rapporterar misstankar om penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Förbindelser med brevlådebanks

3 § Kreditinstitut får inte etablera eller upprätthålla förbindelser med brevlådebanks och ska se till att sådana förbindelser inte heller etableras eller upprätthålls med kreditinstitut som tillåter att deras konton används av sådana banks.

6 kap. Tillsyn

1 § I fråga om tillsyn över verksamhet som avses i 1 kap. 2 § 11, 12 och 14–16 tillämpas detta kapitel.

Bestämmelser om tillsyn över annan verksamhet som avses i 1 kap. 2 § finns i de lagar som reglerar dessa verksamhetsutövare.

2 § Tillsynen syftar till att förhindra att finansiell verksamhet och annan näringsverksamhet utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Genom tillsynen kontrolleras att verksamheten drivs enligt denna lag samt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

3 § Den som har för avsikt att bedriva verksamhet som avses i 1 kap. 2 § 11, 12 och 14–16 ska anmäla detta till Bolagsverket.

4 § Verksamhet som avses i 1 kap. 2 § 11, 12 och 14–16 får inte bedrivas om anmälan enligt 3 § inte har gjorts.

Tillsynsmyndigheten får förelägga den som driver verksamhet som avses i första stycket utan att ha anmält detta att lämna de upplysningar om verksamheten som behövs för att bedöma om det finns skyldighet att göra anmälan enligt 3 §. Lämnas inte sådana upplysningar, ska tillsynsmyndigheten förelägga den som driver verksamheten att upphöra med denna.

5 § En verksamhetsutövare som har gjort anmälan enligt 3 § men som i väsentlig utsträckning har åsidosatt skyldigheter i näringsverksamhet eller som har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet får av tillsynsmyndigheten föreläggas att vidta rättelse eller, om detta inte är möjligt, upphöra med verksamheten.

Om verksamhetsutövaren är en juridisk person, gäller första stycket även den som har ett kvalificerat innehav av andelar i den juridiska personen eller ingår i dess ledning.

Med kvalificerat innehav avses ett direkt eller indirekt ägande i företaget, om innehavet representerar tio procent eller mer av kapitalet eller av samtliga röster eller annars möjliggör ett väsentligt inflytande över ledningen av företaget.

6 § När en person som står under tillsyn enligt detta kapitel får kännedom om att förändringar har skett i den krets som har ett kvalificerat innehav i företaget eller ingår i dess ledning, ska personen anmäla förändringen till tillsynsmyndigheten.

7 § Tillsynsmyndigheten får utöver det som framgår av 4 § förelägga den som driver verksamhet som omfattas av detta kapitel att lämna de upplysningar och ge tillgång till de handlingar som behövs för tillsynen.

Tillsynsmyndigheten får, när den anser det nödvändigt, genomföra en undersökning hos en verksamhetsutövare som är antecknad i Bolagsverkets register.

8 § Om en fysisk eller juridisk person som är antecknad i Bolagsverkets register anmäler att verksamheten har upphört eller om det på annat sätt framgår att så är fallet, ska verket avföra personen ur registret.

9 § Föreläggande enligt denna lag får förenas med vite.

10 § Beslut enligt 4 § andra stycket eller 7 § första stycket får inte överklagas.

Beslut i övrigt enligt detta kapitel får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. I sådana ärenden får tillsynsmyndigheten bestämma att beslutet ska gälla omedelbart.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

7 kap. Ansvarsbestämmelse

1 § Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet

1. åsidosätter gransknings- eller uppgiftsskyldigheten enligt 3 kap. 1 §, eller
2. bryter mot meddelandeförbudet i 3 kap. 4 §.

8 kap. Bemyndiganden

1 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. riskbedömningen enligt 2 kap. 1 §,
2. grundläggande åtgärder för kundkännedom enligt 2 kap. 3 §,
3. undantag från bestämmelser om grundläggande åtgärder för kundkännedom enligt 2 kap. 5 §,
4. vilka stater utanför EES som uppfyller villkoren i 2 kap. 5 § 2 b och d, 7 b samt uppfyller villkor för tillämpning av bestämmelserna om utomstående enligt 2 kap. 3 § tredje stycket,
5. skärpta åtgärder för kundkännedom och vad som avses med personer i politiskt utsatt ställning enligt 2 kap. 6 §,
6. åtgärder för fortlöpande uppföljning av affärsförbindelsen enligt 2 kap. 10 § och hur dessa ska dokumenteras,
7. hur handlingar eller uppgifter som använts för att uppnå kundkännedom ska bevaras enligt 2 kap. 13 §,
8. granskning och uppgiftslämnande enligt 3 kap. 1 §,
9. rutiner som ska följas samt vilken information och utbildning som ska tillhandahållas anställda enligt 5 kap. 1 §, och
10. nödvändiga åtgärder och rutiner för att skydda anställda enligt 5 kap. 2 §.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 15 mars 2009, då lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt och lagen (1999:163) om penningtvättsregister ska upphöra att gälla.
2. Verksamhetsutövare ska vidta åtgärder för att uppnå kundkännedom när det gäller affärsförbindelser som har etablerats före ikraftträdandet, när det kan anses lämpligt utifrån en bedömning av risken för penningtvätt och finansiering av terrorism.

Exempel på information till klient angående skyldigheter enligt penningtvättslagstiftningen

Använd egen brevmall alternativt skicka med e-post.

[Hälsningsfras]

Information med anledning av lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism

En ny lag om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism trädde i kraft i Sverige den 15 mars 2009. Lagen genomför ett EU-direktiv och syftar till att förhindra att finansiell verksamhet och annan näringsverksamhet (såsom advokatverksamhet) utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Enligt lagen är advokater bl.a. skyldiga att innan ett uppdrag kan antas inhämta information om sina klienter, klienternas företrädare och verkliga huvudmän samt de transaktioner som klienterna avser att genomföra. I vissa fall är vi även skyldiga att kontrollera tillgångars ursprung. Vi är även skyldiga att fortlöpande följa upp den information som vi erhållit.

Mot bakgrund av ovanstående behöver vi Er hjälp med viss information och vi ber Er vänligen därför att förse oss med de dokument och den övriga information som framgår nedan.

[Fyll på eller tag bort informationsinhämtning efter behov, se fler exempel i Finansinspektionens föreskrifter, f.n. FFFS 2005:5]

1. Juridiska personer

- *Registerutdrag eller, för utländska juridiska personer, liknande utdrag eller bolagshandlingar*
- *Beskrivning av ägarstruktur (som går hela vägen ner till sista ägare i kedjan)*
- *Uppgift om verklig huvudman (med verklig huvudman avses fysisk person som ytterst äger/kontrollerar minst 25 % av juridisk person, eller vid stiftelse/trust, är förmånstagare till minst 25 % av tillgångarna)*

2. Fysiska personer

- *Kopia av pass eller körkort*
- *Annan, liknande identitetshandling (t.ex. ett utdrag från folkbokföringsregistret eller ett intyg från bank, ambassad eller konsulat)*
- *Namn-teckningsprov tillsammans med kopia av identitetshandling om den fysiska personen inte närvarar ("distansklient")*

[Observera att om den fysiska personen eller den verkliga huvudmannen, se ovan, är en person som är bosatt utanför Sverige, måste man förvissa sig om att han/hon inte är en person i politiskt utsatt ställning (PEP)³² genom att fråga vederbörande om detta. Detta kan ske muntligen.]

[Observera även att man som advokat behöver få veta syftet med uppdraget och, vid skärpt klientkännedom, även tillgångarnas ursprung. Denna information inhämtas lämpligen av uppdragsansvarig advokat i samband med att klientens uppdrag tas emot. Detta kan ske muntligen.]

3. Representant för juridisk person, se fysisk person samt

- Fullmakt

Alternativt (behöver ej begäras in skriftligen):

– är en befullmäktigad representant (jämför med firmateckningen i registerutdraget)

– har ställningsfullmakt (utvärdera representantens ställning, skaffa information genom bolagets hemsida, växel, eller liknande)

Dokument och information som vi får från Er kommer att användas och lagras i enlighet med lagens bestämmelser.

Kontakta mig gärna om Ni har några frågor med anledning av ovanstående.

Med vänliga hälsning

XX ADVOKATBYRÅ

[]

³² Med "person i politiskt utsatt ställning" ("politically exposed person" eller "PEP") avses person som har eller tidigare, under det senaste året, har haft viktiga offentliga funktioner och sådana personers närmaste familjemedlemmar och kända medarbetare.

– "viktiga offentliga funktioner": stats- eller regeringschef, minister (eller vice eller biträdande minister), parlamentsledamot, domare i högsta instans, tjänsteman vid revisionsmyndighet, styrelseledamot i centralbank, ambassadör, diplomatiskt sändebud, hög officerare i försvarsmakten, person som ingår i statsägda företags förvaltnings-, lednings- eller kontrollorgan,

– "närmaste familjemedlemmar": make, maka eller partner som enligt lag likställs med make/maka, barn och deras makar eller partner och föräldrar,

– "kända medarbetare": person som tillsammans med en PEP äger eller kontrollerar >25 % av juridisk person (eller, vid trust eller stiftelse, är förmånstagare till 25 % eller mer av tillgångarna) eller på något annat sätt haft nära affärsförbindelser med en PEP.